БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ!

БУРЯТ-МОНГОЛОЙ ҮНЭН

ВКП(б)-гэй Бурят-Монголой Обкомой, БМАССР-эй Верховно Соведэй ба ВКП(б)-гэй Улан-Удын Горкомой орган.

№ 61 (4953) ПЯТНИЦА МАРТЫН 22 1946 он

Сэн 20 мүнгэн

Манай оронине ба тэрээнэй зэбсэгтэ хүсэнүүдые толгойлон советскэ арадай агууехэ вождь нүхэр Сталинай байһанай ашаар бидэнэр Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнһаа илагша болон гараад, манай орондо коммунизм байгуулгые үргэлжэлүүлхын түлөө шэнэ хүсэтэйгөөр орохо арга нүхэсэлтэй болообди.

Н. С. ХРУЩЕВ.

ИНФОРМАЦИОННО МЭДЭЭСЭЛ

ВКП(б)-гэй ЦК-гэй пленум тухай

Һаяхан Москвада ВКП(б)-гэй ЦК-гэй ээлжээтэ пленум болобо.

ВКП(б)-гэй ЦК-гэй пленум болбол СССР-эй Верховно Соведэй Сессиин үзэмжэдэ табигдаһан асуудалнуудые зүбшэн хэлсэбэ.

ЦК-гэй пленум хадаа ВКП(б)-гэй ЦК-гэй Политбюрогой членүүдэй составые нүхэд **Берия Л. П.** ба **Маленков Г. М.** гэгшэдээр ба ВКП(б)-гэй ЦК-гэй Политбюрогой членүүдтэ кандидадуудай составые нүхэд **Булганин Н. А.** ба Косыгин А. Н. гэгшэдээр нэмэхые шухала гэжэ тоолобо.

Пленум болбол ВКП(б)-гэй ЦК-гэй Оргбюрое нимэ составтайгаар баталба: нүхэд **Сталин И. В., Маленков Г. М., Жданов А. А., Кузнецов А. А., Попов Г. М., Булганин Н. А., Михайлов Н. А., Мехлис Л. З., Патоличев Н. С., Андрианов В. М., Александров Г. Ф., Шаталин Н. Н., Кузнецов В. В., Родионов М. И., Суслов М. А.**

Пленум хадаа ВКП(б)-гэй ЦК-гэй секретарьнуудаар нүхэд **Сталин И. В., Маленков Г. М., Жданов А. А., Кузнецов А. А.** ба **Попов Г. М.** гэгшэдые баталба.

ҮРГЭН ХЭРЭГСЭЛЭИ ЭД БАРАА ЭЛБЭГЖҮҮЛХЫН ТҮЛӨӨ!

Дүрбэдэхи сталинска табанжэлэй түсэбэй гол зорилго хадаа дайнда һүйдхэгдэһэн ба һандаргагдаһан районуудые үргэн бодхоохо, бүхы советскэ арадуудай ажабайдалые һайжаруулан, дайнай үеэ тээхи ажахын хүгжэлтые хүсэхэ ба тэрээнине үлүүлхэ, бүхы арадай ажахые саашанхи хүгжэлтэнүүдые хангаха шухала байһаниинь мэдээжэ.

Мүнөө нютагай ажэүйлэдбэриин предприятинуудай, промкооперациин артельнүүдэй ба үргэн хэрэглэлэй эд бараануудые үйлэдбэрилдэг бүхы хүдэлмэриулэгшэдэй республиканска зүблөөн һаяхан үнгэргэгдэбэ. Энэ зүблөөн дээрэ үргэн хэрэглэлэй эд хэрэгсэлнүүдые гаргалгын эрхим амжалтануудые түйлаһан предприятинуудые тэмдэглэхэ зуураа, ажал хүдэлмэри ба хүтэлбэри дээрэ байһан бүхы дутуу дундануудые элирүүлбэ. Тиихэтэй хамта республикын бүхы партийна, советскэ организацинуудай энэ жэлдэ бэелүүлхэ шухала зорилгонуудые тодорхойлгоһон, тэдэнэй хүтэлбэрилхы хүдэлмэри дээрэ ямар бодото хэрэгүүдые үнгэрһэн саг соо бүтээһэниине, парти ба правительствын заабариие ямараар дүүргэһэние элирүүлэн БМАССР-эй Арадай Комиссарнарай Соведэй түрүүлэгшын орлогшо нүхэр Быстров зүблөөн дээрэ элидхэл хэбэ.

1944—1945 онуудта үргэн хэрэглэлэй эд барааннуудые үйлэдбэрилгын түсэбые нютагай ажэүйлэдбэриин, промкооперациин, ба бусад предприятинууд дүүргээгүй байгаа. Гэхэн хэзээ парти ба правительствын заабариие дүүргэхэбтэ гэжэ эдэ предприятинуудай хүтэлбэрилэгшэдһээ шуухаар саг ерээ. Республикын нютагай ажэүйлэдбэриин, элеэ-хоолой Арадай Комиссариадуудта хабаатай предприятинууд промкооперациин олон тооото артельнүүд, аймагуудай промкомбинадууд ба эдеэ-хоолой комбинадууд энэ тоодо ороно. Тэдэнэй хүтэлбэрилэгшэд болбол өөрынгөө предприятинуудай муугаар хүдэлмэрилһэнэй шалтагаание сэрэг байдалаар ушаруулагдаһан бэрхэшээлнүүдтэ холбодог байнал.

Ленинградска һунгуулиин округой һунгагшадай урда хэлэһэн нүхэр Маленковай үгөөр тэдэнэртэ харюусахада болоо байна.

«Манай энэ өөрынгөө үнгэрһэн сагай шэбые дурдажа ябаха дуратай хүнүүд бии. Даруу сэхэ зан болбол хүниие шэмэглэдэг гэжэ мартаад, элэ аша габьяа шэглэйгээ һанан, захагүйгөөр һайрхан ябаха дуратай байна. Иимэ хүнүүд бэлэ ба тэдэнине оршон тойрон захагүй ехэ хүдэлмэри байна, манай урда дабажа гарахаа ёһотой бэрхэшээлнүүд бии, арад зоной дунда саг дарыһань шидхэхэ ёһотой ядарал дутагдалнууд бии. манай хүдэлмэридэ зайлуулха ёһотой дутуу дундуу бии гэжэ тэдэнэр һанаагаа зохоһотой байха юм. Иимэ урда сагай шэбэһэ дуратай хүнүүдтэ тэдэнэй хүдэлмэриин дутуу дунда зүйлнүүдые заажа хэлэн сасуу, тэдэнэр бүхы юумэеэ дээрэ ашадаг байна».—гэжэ нүхэр Маленков хэлэһэн байна.

Иимэ хүдэлмэрилэгшэдтэй тоодо Гүрэнэй Иимын заводой директор нүхэр Итин, Еравнын аймагай промкомбинадай директор нүхэр Шишмарев, Лесохимсоюзай түрүүлэгшэ нүхэр Убугунов, Баргажанай аймагай эдеэ-хоолой комбинадай директор нүхэр Ващенко ба бусад ороно. Дээрэ нэрлэгдэһэн ба мүн республикын нютагай ажэүйлэдбэриин бусад олон предприятинууд үргэн хэрэглэлэй эд бараа болон эдеэ-хоолой зүйлнүүдые нютагай баялиг ба арга-боломжонуудые болбосоруулжа заабаргаар үйлэдбэрилхээр байһаншье һаа, үнгэрһэн 1945 ондо уялгата түсэбөө дүүргээгүй, мүнөө январь, февраль һаранууташье хамагай хойно гээгдэн ябана.

Тиихэтэй хамта, зарим наркомууд (нүхэд Жаркой, Гурьянов), промкооперациин системын хүтэлбэрилэгшэд нүхэд Зонин, Константинов ,Яруунын ба Тарбагатайн аймагуудай гүйсэдкомой түрүүлэгшые ажэүйлэдбэриин талаар орлогшонор Аюшеев, Чебунин ба бусад олон тооото хүтэлбэрилэгшэд өөһэдөө хабаатай предприятинуудай шадабаригүй хүтэлбэрилэгшэдтэ хатуу хэмжээ абанагүй, тэдэнэрэй ерээд хэлэһэн элдэб шалтагаан, гомдол мууларынь шагнажа һууһаниинь гайхалтай. Дээрэ хэлэгдэһэние хэтэн үгөөр баримталхада, 1946 оной январь һарада аймагуудай 9 промкомбинадууд, элеэ-хоолой 5 комбинадууд, 30 артельнүүд үргэн хэрэглэлэй эд бараа болон элеэ-хоолой зүйлнүүдые үйлэдбэрилгын түсэбые дүүргээгүй байна. Февраль һара соошье 24 артельнүүд уялгата түсэбөө мини 60—70 процент дүүргэһэн байха юм.

Паровозо-бүтээлгын завод, мяханай комбинат, шэлэй завод ба бусад үргэн хэрэглэлэй эд бараа болон эдеэ-хоолой зүйлнүүдые үйлэдбэрилгэдэ хэрэглэгдэхэ зэр зэмсэг болон элдэб юумэнүүдээр нютагай ажэүйлэдбэриин предприятинуудта ба артельнүүдтэ саг үргэлжэ туһалжа байха ёһотой байһан аад, харин гэдэ бүхы арга-боломжоор хангагдаһаншье мүртөө түсэбөө өөһэдөө дүүргэнэгүй. Паровозо-бүтээлгын заводой коммерческэ директор нүхэр Изоренко гэгшэ «манай завод дээрэ хүтэлбэрилхы инженернүүд энэ хэрэгые тооногүй» гэжэ гомдожо һууха юм.

Үргэн хэрэглэлэй эд бараа болон эдеэ-хоолой элбэгжүүлгэдэ эрид шууд хубилалта хэхэ үдэр ерээ! Энээниие республикын нютагай ажэүйлэдбэриин Наркомадууд, ба промкооперациин артельнүүд ба заводуудай дэргэдэхи цехүүд гол түлэб шидхэхэ бүхы арга-боломжотой байһаниинь лабтай.

Нютагай ажэүйлэдбэриин предприятинуудай, промкооперациин артельнүүдэй хүтэлбэрилэгшэд ба стахановецуудай һаяхан үнгэргэгдэһэн зүблөөн болбол бүхы амжалтанууд болон дутуу дундануудаа тэмдэглэхэһээ гадна, үргэн хэрэглэлэй эд бараа ба эдеэ-хоолой зүйлнүүдые гаргаха ресурснуудые, шадабари дүршэлнүүдые тодорхойлжо, шэнэ шэнэ хэмжээябуулгануудые хараалаа.

Нютагай ажэүйлэдбэриин предприятинуудай, промкооперациин ба инвалидуудай артельнүүдэй дэргэдэхи партийна, комсомольско ба профсоюзна организацинууд болбол энээнэй урда тээхи дутуу дундануудаа дабтахагүйн түлөө өөһэдынгөө бүхы анхаралые предприятинуудай хүтэлбэрилэгшэдэй хүдэлмэридэ туһалалгада, ажалай бүтээсэ, эмхидхэл, шанар һайжаруулгада хандуулха уялгатай.

Энэ жэлдэ 51 миллион 254 мянган түхэригтэ үргэн хэрэглэлэй эд бараа ба элеэ-хоолой зүйлнүүд республика дотор үйлэдбэрилэн гаргагдаха байна. Энэ хадаа республикын арад зоной эрилтын нилээд ехэнхиие хангахань лабтай.

Социалистическэ мүрысөөе үргэнөөр дэлгэрүүлэн, нютагай бүхы баялигуудые шэнжэлэн олохо шэнэ шэнэ үүсхэлнүүдые гаргажа, Гүрэнэй түсэбые 1946 оной декабриин 5 хүртэр дүүргэхэ гэһэн республиканска зүблөөндэ хабаадагшадай уряалые халуунаар дэмжэе.

СССР-эй Верховно Соведэй нэгэдэхи Сесси

Союзай Соведэй ба Национальностьнуудай Соведэй хамтарһан заседани

Мартын 19-дэ, үдэшын 7 часта, Кремлевско Ехэ Ордон соо Союзай Соведэй ба Национальностьнуудай Соведэй хамтарһан заседани болобо. Заседаниин эхилхэһээ үшөө үни урид зал болбол дүүрэнхэй байгаа. СССР-эй Верховно Соведэй депутадууд болон олон тооото айлшад—Улаан Армиин, столицын предприятинуудай, научна эмхи-зургаануудай түлөөлэгшэнэр, искусство ба литературын ажал-ябуулгашад, Московско областиин колхознигууд суглараһан байба. Ложонуудта—дипломатическа корпусой хүнүүд һууна. Хэблэлэй ложонуудта—советскэ ба гадаадын корреспондентнүүд һууна.

Депутадууд ба айлшад нүхэр Сталин нүхэд Молотов, Калинин, Ворошилов, Каганович, Жданов, Андреев, Хрущев, Микоян, Берия, Маленков Шверник, Вознесенский гэгшэдэй Президиумдэ ерхэдэнь хүл дээрээ боложо, нэрьемэ, үни удаан замхашагүй альга ташалгануудаар угтана. Зал соо нүхэр Сталинда—ура гэһэн хашхаралдаанууд гарана.

Союзай Соведэй Түрүүлэгшэ депутат **А. А. Жданов**, Национальностьнуудай Соведэй Түрүүлэгшэ депутат **В. В. Кузнецов** болон тэдэнэрэй орлогшонор депутадууд **Т. Д. Лысенко, Н. Д. Ундасынов, П. А. Левицкий, Ч. А. Асланова** гэгшэд түрүүлэгшын столдо һууринуудаа эзэлнэ.

Союзай Соведэй ба Национальностьнуудай Соведэй хамтарһан заседаниие депутат **А. А. Жданов** нээнэ. Верховно Совет болбол СССР-эй Верховно Соведэй Президиумые һунгаха тухай асуудалые хаража үзэлгэдэ ороно.

Депутат **А. А. Кузнецовто** үгэ үгтэнэ. Тэрэнэй мэдээсэхэнь хадаа СССР-эй Конституциин 48-дахи статьягай ёһоор Верховно Совет болбол хоёр Палатануудай хамтарһан заседани дээрэ СССР-эй Верховно Соведэй Президиумые иимэ составтайгаар һунгаха гэбэл: Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ, тэрээнэй 16 орлогшонор, Президиумэй Секретарь ба Президиумэй 24 членүүдые.

Депутат Кузнецов болбол СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй тоогой составые бага болгохо гэһэн дурадхал Верховно Соведэй хаража үзэлгэдэ табина. Үсөөн болгохо гэһэнэй шухалань хадаа Президиумэй мүнөө байһан членүүдэй ехэ составай ехэхэн хубинь нютагуудаар хүдэлмэрилжэ байһан дээрэһээнь Президиумэй заседаниинуудые саг болзортонь алгадгүй зарлахада бэрхэшээлтэй байна. Тиихэтэй хамта, мүнөө үедэ СССР-эй Верховно Соведэй Президиум үшөө һайса болзор соогоо алгадгүй хүдэлмэрилжэ байха плангаа шухала болоно. Иимэ дээрэһээ депутат Кузнецов болбол СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй членүүдэй тоогой составые 24 хүнэй оронио 15 хүн болгохо гэжэ Сессиин хаража үзэлгэдэ дурадхал оруулха зуураа, Конституциин 48-дахи статьягаар хараалагдаһан ёһоор союзна республиканууудай тоогоор Түрүүлэгшын 16 орлогшонорые тэрэ хэбээрынь үлээхэ гэбэ.

Депутадууд СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй тоогой состав тухай Закониие Палата бүридэ амяар амяараа нэгэн дуугаар баталан абаба.

Саашаа Түрүүлэгшэ депутат Жданов болбол депутат **М. И. Калининай** мэдүүлгые соносхоно:

«СССР-эй Верховно Соведэй заседани дээрэ түрүүлэгшээр һууһан—нүхэр А. А. Жлановта

Минии бэеын үбшэн байһан дээрэһээ, ерээдүйн сагта намайе СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшын тушаалһаа сүлөөлхые СССР-эй Верховно Соведые гүйнаб.

М. КАЛИНИН».

1946 оной мартын 19.

Энэ мэдүүлгэтэй дашарамдуулан нүхэр Ждановай тайлбарилан хэлэхэнь хадаа М. И. Калининай нюдэнинь үбшэн байна, тэрэнь мүнөө үедэ Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшын уялгануудые дүүргэхэдэнь сэхэ һаад хэдэг болоо. Нүхэр Жданов болбол депутат Калининай гүйлтые хангаха гэһэн дурадхал оруулба.

—Михаил Иванович Калинин болбол СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй членүүдэй составта һунгагдажа, өөрынгөө айхабтар ехэ опыт ба һургаалые дамжуулан үгэхэ гэжэ хэлээ һаа, Верховно Соведэй депутадуудай нийтын һаналые хэлэнэб гэжэ найдаха байнаб.—гэжэ депутат Жданов хэлэнэ.

Энэ хүсэлынь нэрьемэ, үни удаан замхашагүй альга ташалгануудаар угтагдана.

Верховно Совет болбол СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй персональна составые зүбшэн хэлсэлгэдэ ороно. Москва, Ленинград, Киевэй, Азербайджанска, Узбекскэ ба Латвийска ССР-нүүдэй бүлэг депутадуудай үмэнэһөө үгэ хэлэһэн депутат **А. Кузнецовой** дурадхалаар, Верховно Совет болбол Палата бүридэ амяар амяараа голосовалжа депутат **Н. М. Швернигые** СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй түрүүлэгшээр нэгэн дуугаар һунгана.

Депутат **А. А. Кузнецовой** дурадхалаар СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшын орлогшонороор нэгэн дуугаар һунгагдаба гэбэл: **М. С. Гречуха, Н. Я. Наталевич, А. Муминов, А. Казакпаев, Г. Ф. Стуруа, М. Б. Касумов, Ю. И. Палецкис, Ф. Г. Бровко, А. М. Кирхенштейн, Т. Кулатов, М. Шагадаев, М. П. Папян, А. Бердыев, И. Я. Еарес, О. В. Куусинен** гэгшэд.

Түрүүлэгшэ болбол РСФСР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ депутат **Н. М. Шверник** СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшын тушаалда дэбжүүлэгдэһэнэй дашарамда РСФСР-һээ Түрүүлэгшын орлогшын кандидатура энэ состав соо нэрлэгдээгүй гэжэ мэдээсэнэ.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Секретаряар **А. Ф. Горкин** нэгэн дуугаар һунгагдана.

СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй членүүдээр нэгэн дуугаар һунгагдагшад гэбэл: **С. М. Буденный, Н. И. Гусаров, Г. А. Динмухаметов, М. И. Калинин, Д. С. Коротченко, О. А. Лауристин, Г. М. Маленков, Г. В. Нигмаджанов, П. С. Попков, Г. М. Попов, А. Г. Тахтаров, Е. И. Уралова, М. Ф. Шкирятов, У. Ю. Юсупов** гэгшэд болоно.

Верховно Совет болбол Правительствые—СССР-эй Министрнүүдэй Соведые бии болгохо тухай асуудалые хаража үзэлгэдэ ороно.

Депутат Жданов болбол Союзай Соведэй ба Национальностьнуудай Соведэй хамтарһан заседани дээрэ түрүүлэгшээр һууһын нэрэ дээрэ ороһон, нүхэр **И. В. Сталинай** гараа табиһан, правительствын состав тухай доро дурсагдаһан дурадхалые соносхоно:

«Союзай Соведэй ба Национальностьнуудай Соведэй хамтарһан заседаниин түрүүлэгшэ нүхэр А. А. Ждановта

Верховно Совет болбол 1946 оной мартын 15-ай тогтоолоороо Советскэ Социалистическэ Республиканууудай Союзай Правительствын—ССР Союзай Министрнүүдэй Соведэй составые Верховно Соведэй баталалгада табихые намда даалгаһан байгаа.

Энэ даабарида тааралдуулан ССР Союзай Правительствын—СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй составые Советскэ Социалистическэ Республиканууудай Союзай Верховно Соведэй хаража үзэлгэдэ табинаб.

Верховно Соведэй баталхые гүйнаб гэбэл:

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ ба Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй Министрээр—**Сталин** Иосиф Виссарионовичые

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо ба Гадаадын Хэрэгүүдэй Министрээр—**Молотов** Вячеслав Михайловичые;

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын Орлогшоор—**Берия** Лаврентий Павловичые;

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшоор—**Андреев** Андрей Андреевичые;

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо ба Гадаадын Худалдаа-Наймаанай Министрээр — **Микоян** Анастас Ивановичые;

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын Орлогшоор—**Косыгин** Алексей Николаевичые;

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын Орлогшо ба Гүрэнэй Түсэблэхэ Комиссиин Түрүүлэгшээр—**Вознесенский** Николай Алексеевичые;

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын Орлогшоор—**Ворошилов** Клементий Ефремовичые;

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын Орлогшо ба Барилгын материалнуудай ажэүйлэдбэриин Министрээр—**Каганович** Лазарь Моисеевичые;

Зам харилсаанай Министрээр—**Ковалев** Иван Владимировичые;

Хэлхеэ-холбооной Министрээр—**Сергейчук** Константин Яковлевичые.

Далайн флодой Министрээр—**Ширшов** Петр Петровичые;

Мүрэнэй флодой Министрээр—**Шашков** Зосим Алексеевичые;

Баруун районуудай Нүүрһэнэй ажаүйлэдбэриин Министрээр—**Оника** Дмитрий Григорьевичые;

Зүүн районуудай Нүүрһэнэй ажаүйлэдбэриин Министрээр—**Вахрушев** Василий Васильевичые;

Урда ба Баруун районуудай Нефтяной ажаүйлэдбэриин Министрээр—**Байбаков** Николай Константиновичые;

Зүүн районуудай Нефтяной ажаүйлэдбэриин Министрээр—**Евсеенко** Михаил Андриановичые;

Электростанцинуудай Министрээр—**Жимерин** Дмитрий Георгиевичые;

Электро-ажаүйлэдбэриин Министрээр—**Кабанов** Иван Григорьевичые;

Хара металлургиин Министрээр — **Тевосян** Иван Тевадросовичые;

Үнгэтэ металлургиин Министрээр — **Ломако** Петр Фадеевичые;

Химическэ ажаүйлэдбэриин Министрээр —**Первухин** Михаил Георгиевичые;

Авиационно ажаүйлэдбэриин Министрээр—**Хруничев** Михаил Васильевичые;

Судно-бүтээлгын ажаүйлэдбэриин Министрээр—**Горегляд** Алексей Адамовичые;

Хүдөө-ажалай машино-бүтээлгын Министрээр—**Ванников** Борис Львовичые;

Зэбсэгжүүлгын Министрээр—**Устинов** Дмитрий Федоровичые;

Хүндэ машино-бүтээлгын Министрээр —**Казаков** Николай Степановичые;

Автомобильна ажаүйлэдбэриин Министрээр—**Акопов** Степан Акоповичые;

Машино-бүтээлгын ба приборо-бүтээлгын Министрээр—**Паршин** Петр Ивановичые;

Бэлэдхэлнүүдэй Министрээр—**Двинский** Борис Александровичые;

Хүндэ индустриин предприятинуудай барилгын Министрээр—**Юдин** Павел Александровичые;

Сэрэгэй ба Үһан-Сэрэгэй предприятинуудай барилгын Министрээр—**Гинзбург** Семен Захаровичые;

Целлюлозно ба саарһанай ажаүйлэдбэриин Министрээр—**Орлов** Георгий Михайловичые;

Резиновэ ажаүйлэдбэриин Министрээр —**Митрохин** Тихон Борисовичые;

Станок-бүтээлгын Министрээр—**Ефремов** Александр Илларионовичые;

Транспортна машино-бүтээлгын Министрээр—**Малышев** Вячеслав Александровичые;

Түлишын предприятинуудай барилгын Министрээр—**Задемидко** Александр Николаевичые;

Барилгын ба харгы-замай машино-бүтээлгын Министрээр—**Соколов** Константин Михайловичые;

Эдеэ-хоолой ажаүйлэдбэриин Министрээр—**Зотов** Василий Петровичые;

Загаһанай ажаүйлэдбэриин Министрээр —**Ишков** Александр Акимовичые;

Мяханай ба һүнэй ажаүйлэдбэриин Министрээр—**Смирнов** Павел Васильевичые;

Хүнгэн ажаүйлэдбэриин Министрээр — **Лукин** Сергей Георгиевичые;

Текстильнэ ажаүйлэдбэриин Министрээр—**Седин** Иван Корнеевичые;

Ой модоной ажаүйлэдбэриин Министрээр—**Салтыков** Михаил Ивановичые;

Газартаряалангай Министрээр—**Бенедиктов** Иван Александровичые;

Финансын Министрээр—**Зверев** Арсений Григорьевичые;

Худалдаа-наймаанай Министрээр—**Любимов** Александр Васильевичые;

Дотоодо хэрэгүүдэй Министрээр—**Круглов** Сергей Никифоровичые;

Гүрэнэй аюулгүйе хамгаалгын Министрээр—**Меркулов** Всеволод Николаевичые;

Юстициин Министрээр—**Рычков** Николай Михайловичые;

Элүүрые хамгаалгын Министрээр—**Митерев** Георгий Андреевичые.

Гүрэнэй хиналтын Министрээр—**Михалис** Лев Закаровичые;

Техническэ культурануудай Министрээр—**Скворцов** Николай Александровичые;

Кинематографиин хэрэгүүдые эрхилхэ Комитедэй Түрүүлэгшээр—**Большаков** Иван Григорьевичые;

Искусствонуудай хэрэгүүдые эрхилхэ Комитедэй түрүүлэгшээр—**Храпченко** Михаил Борисовичые;

Дээдэ һургуулиин хэрэгүүдые эрхилхэ Комитедэй Түрүүлэгшээр—**Кафтанов** Сергей Васильевичые;

Гүрэнэй Банкын Түрүүлэгшээр—**Голев** Яков Ильичые.

И. СТАЛИН».

1946 оной мартын 19.

Москва, Ленинград, Украинска, Белорусска, Грузинска, Казахска ба Литовско ССР-нүүдэй бүлэг депутадуудай үмэнэһөө депутат **Н. С. Хрущев** болбол нүхэр **И. В. Сталинай** табиһан СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй составые баталха гэһэн дурадхал оруулна. Депутат Хрущев болбол нүхэр Сталинай табиһан Министрнүүдэй Соведэй составые баталхын түлөө СССР-эй Верховно Соведэй депутат бүхэн айхабтар ехэ һайшаалтайгаар голосовалха байһанда найдаһанаа мэдүүлнэ.

—Манай советскэ Правительствын хүтэлбэри доро, нүхэр Сталинай ударидалга доро манай Эхэороной зэбсэгтэ хүсэнүүд хэзээ-хэзээдэшье манай ороной дабажа гараһанда орходоо эгээн аймшагтай ба хүшэр хүндэ дайнда немецко-фашистскэ булимтарагшад ба японско агрессорнуудые илажа бүхэдэлхэйн-түүхэтэ илалтые түйлаа,—гэжэ депутат Хрущев хэлэнэ.—Манай оронине ба тэрээнэй зэбсэгтэ хүсэнүүдые толгойлон советскэ арадай агууехэ вождь нүхэр Сталинай байһанай ашаар бидэнэр Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнһаа илагша болон гараад, манай орондо коммунизм байгуулгые үргэлжэлүүлхын түлөө шэнэ хүсэтэйгөөр орохо арга нүхэсэлтэй болообди. **(Нэрьемэ, үни удаан замхашагүй альга ташалганууд).**

Узбекскэ ба Латвийска ССР-нүүдэй бүлэг депутадуудай үмэнэһөө үгэ хэлэһэн депутат **В. М. Андрианов** гэгшэ депутат Хрущевой дурадхалые дэмжэхэ зуураа, нүхэр И. В. Сталинай табиһан СССР-эй Правительствын составые баталхые тэрэшэлэн дурадхана.

—Манай агууехэ советскэ арад бэлбол хаана нүхэр Сталин байнаб, тэндэ илалта түйлагдахал байха гэжэ олон жэлэй опыт дээрэ гүнзэгыгөөр ойлгоһон ба мэдэхэшье байна. **(Нэрьемэ альга ташалганууд).**

Верховно Совет болбол нүхэр Сталинай табиһан СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй составые нэгэн дуугаар батална. Бултадаа хүл дээрэ боложо, нэрьемэ үни удаан замхашагүй альга ташалгануудаар Советскэ Правительствын энэ һунгагдаһан составые амаршална. Депутадууд ба айлшад нүхэр Сталинай хүндэлэлдэ нэрьемэ оваци хэнэ. Зал соо хэдэн минутын туршада амаршалгын абяанууд ба «ура» хашхаралдаанууд болоно.

Верховно Совет болбол СССР-эй Верховно Сүүдые һунгаха тухай асуудалые зүбшэн хэлсэлгэдэ ороно. Депутат **Н. Я. Наталевичын** дурадхалаар Верховно Совет болбол СССР-эй Верховно Сүүдые 69 хүн тоотойгоор һунгана. СССР-эй Верховно Сүүдэй Түрүүлэгшээр депутат **И. Т. Голяков** гэгшэ нэгэн дуугаар һунгагдана.

Саашадаа Верховно Совет болбол депутат **Г. А. Борковой** дурадхалаар СССР-эй прокурорто СССР-эй Генеральна Прокурор гэһэн нэрэзэргэ олгохо тухай Хуулиие баталан абана.

Депутат Борковой дурадхалаар СССР-эй Генеральна Прокурор депутат **К. П. Горшенин** гэгшэ томилогдоно.

СССР-эй Верховно Соведэй шэнэ хуулинуудай баталан абтаһанай дашарамда СССР-эй Конституциин текстдэ хубилалта ба нэмэлтэнүүдые оруулха шухала болоно. Депутат **С. В. Кафтановай** дурадхалаар Верховно Совет болбол энэ зорилгоор иимэ составтай Редакционно Комиссиие һунгана гэбэл: комиссиин түрүүлэгшэ **А. Я. Вышинский** ба Комиссиин членүүд—**Г. Ф. Александров, И. Т. Голяков, А. Ф. Горкин, К. П. Горшенин, Ю. И. Палецкис, Г. Н. Пальцев, Г. В. Перов, А. Н. Поскребышев, П. Н. Поспелов, Н. М. Рычков** гэгшэд болоно.

Түрүүлэгшээр һууһан депутат Жданов болбол СССР-эй Верховно Соведэй заседани хаагдаа гэжэ соносхоно. (ТАСС).

Түсэбһөө гадуур 12.000 пүүд загаһа

Мартын 10-ай мэдээгээр Байкалгосрыбтрест энэ жэлэй түрүүшын кварталай түсэбые загаһа барилгаар 105,7 процент дүүргэжэ, гүрэндэ нилээд ехэ нэмэлтэ продукци үгэһэн байна.

Усть-Баргажанай консервнэ завод (директорынь нүхэр Красильников) эрхим амжалтануудые түйлаба. Энэ завод болбол түрүүшын кварталай түсэб 185 процент дүүргэһэн байна.

Кварталайнтаа даалгабаринуудые Горячинска загаһанай завод (директорынь нүхэр Кириллов)—173 процент, Посольско загаһанай завод (директорынь нүхэр Котнаков)—163 процент ба Хойто-Байгалай загаһанай завод (директорынь нүхэр Котлин)—142 процент дүүргэжэ, гүрэндөө һайн шанартай загаһа тушааба.

Посольско загаһанай заводой нүхэр Гашевай бригада кварталайнгаа түсэб 700 процент дүүргэжэ, бригада хоорондын мүрысөөндэ түрүүлбэ. Мүн энэ заводой нүхэр Кыштымовэй бригада кварталайнтаа даалгабари 250 процент дүүргэһэн байха юм.

СССР-эй Верховно Соведэй нэгэдэхи Сесси

1946—1950 онуудта СССР-эй арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй түсэб

СССР-эй Госпланай Түрүүлэгшэ Н. А. Вознесенскиин элидхэл

Нүхэд депутадууд!

СССР Союзай Арадай Комиссарнарай Совет болбол 1946—1950 онуудта СССР-эй арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй түсэбые танай үзэмжэдэ табина.

I

СССР-эй арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй түсэбэй гол зорилгонууд

Советскэ Союзай арадууд болбол бүхэдэлхэйн түүхэтэ агууехэ илалтые туйлаһанай—гитлеровскэ Германиие бута сохиһоной ба японско империализмые дараһанай эсэстэ энхэ амгалан ажалдаа шэлжэн орохо арга-боломжо туйлаа. Германска ба японско империализмые СССР сэрэгэй, экономическа ба политическэ талаар дүүрэн илаба гээшэ. Энээнһээ хойшо манай Эсэгэ орон баруун тээ немецкэ добтолгын ба зүүн тээ японско добтолгын аюулһаа аршалагдаа.

СССР-эй илалта хадаа агуу ехэ Октябрьска Социалистическэ революциаар ургажа гараһан советскэ олониитын байгуулалта илаа гэһэн удхатай. Советскэ Союзай олониитын байгуулалта хадаа үйлэдбэриин зэмсэг хэрэгсэлые социалистическэ эд зөөри болгон хэрэглэхэ ябадал дээрэ үндэһэлнэ. Советскэ гүрэнэй гарта үйлэдбэриин гол зэмсэг хэрэгсэлнүүдые барижа байһан ябадал СССР-эй арадай ажахые сэрэгэй талаар түргэн шэнэдхэн байгуулха ябадалые хангаа. Революциин урда тээхи Росси хадаа үйлэдбэриин зэмсэг хэрэгсэлые үмсын эд зөөри болгон хэрэглэхэ журамтай байхадаа үйлэдбэриин хүсэнүүдэй хүгжэлтын бага хэмжээе дабажа шадахагүй байгаа, тэрэнь хадаа дэлхэйн нэгэдэхи дайнай үедэ шиидхэшэгүй бэрхэшээлнүүдые Россида асарһан байха юм. Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай эхилхэһээ холо урда тээ СССР дотор эксплоататорска (мүлжэгшэ) ангинууд үгы хэгдэһэн, гражданска дайниие илалта түгэсөөр дүүргэһэнэй ашаар помещигүүдэй анги үгы хэгдэһэн байгаа; социализмын илахатай хамта ажаүйлэдбэри дээрэ капиталистнуудай анги үгы болоһон, хүдөө ажал дээрэ кулагуудай анги үгы болоһон, эд товарай наймаан дээрэ купецүүд ба спекулянтнууд үгы болоһон байна.

Социалистическэ байгуулалтын илалта ба манай общестын ангиин структурые үдэһөөрынь хубилгаһан ябадал хадаа СССР-эй арадуудай морально-политическэ нэгэдэлые, хүдэлмэришэн анги ба таряашанай бата бэхи союз ба агууехэ Советскэ Союзда нэгэдэһэн бүхы арадуудай эбдэршэгүй эб найрамдалые хангаһан байна.

СССР-эй илалта хадаа советскэ гүрэнэй байгуулалта илаа гэһэн удхатай. Советскэ Социалистическэ Республиканuудай Союзай Верховно Соведтэ хэһэн һунгалтанууд советскэ гүрэнэй байгуулалтын эбдэршэгүй бүхэголтой ба хүсэтэй байһаниие дахин харуулба. СССР-эй Верховно Соведэй депутадуудые һунгалтада 1937 ондо 91,1 миллион һунгагшад хабаадаһан байгаа һаа, харин 1946 ондо—101,5 миллион һунгагшад хабаадаһан ба тэдэнэй 100,6 миллиониинь коммунистнууд ба партийнабэшэ хүнүүдэй блогой түлөө голосовалһан байна. Энэ хадаа—гайхамшагта социалистическэ демократи ба олонациональна советскэ гүрэнэй бата бэхи байһаниие харуулһан ябадал мүн. Советскэ гүрэнэй байгуулалтын илтаань юун болоноб гэхэдэ, тэрэ хадаа хэсүү бэрхэ сагта барагдашагүй ехэ резервүүдые гульдхажа, арадай героическа ажалаар Эсэгэ оронһоо хэһэн юумэр дайн сэрэгэй эрилтэнүүдые хангажа шадаха байһан шадабаринь болоно. Советскэ тылэй ажалша хүнүүд, түбхын түрүүндэ, Советскэ Союзай хүдэлмэришэн анги, советскэ таряашад ба интеллигенци, шэн габьяата эхэнэрнүүд ба залуушуул героическа габьяа гаргажа, дайсаниие экономическэ талаар илаба. Советскэ арадай ба тэрэнэй гүрэнэй байгуулалтын хүтэлбэрилхы хүсэниинь Коммунистическэ (большевигүүдэй) парти, Ленин—Сталинай парти болоо, тэрэнэй хүтэлбэри доро олонациональна бүхы Советскэ Союз дайшалхы нэгэдэнги лагерь боложо жагсаһан байна.

Советскэ Союзай илалта хадаа советскэ зэбсэгтэ хүсэнүүд илаа, Улаан Арми агууехэ полководец нүхэр Сталинай хүтэлбэри доро ябажа илаа гэһэн удхатай. Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай үедэ Суворов ба Кутузовай опыдые, мүнөө үеын дайнуудай опыдые бэедээ шэнгээһэн ба сэрэгэй шэнэ техникээр баяжуулагдаһан сталинска сэрэгэй стратеги ба тактика хатуужажа гараһан байна. Илалтын сталинска наука, бүүдэхэ ба маневр хэхэ ябадалые зохилдуулһан, шэнэ тактика дайсаниие бута сохилгодо зорюулагдаһан гайхамшагта хүсөөр Улаан Армияа бэхижүүлбэ. Илалтын сталинска наука болбол хэдэн олон үе дамжажа, сэсэн мэргэн бодол ба героизмын булагынь боложо ходоол үлэхэ байна. Советскэ Союзай илалта хадаа ленинизмын илалта, Сталинай гениин айхабтар ехэ илалта гээшэ. Советскэ Союз хадаа Советскэ Союзай бүхы ресурснууд ба арадуудай хүсые гитлеровскэ Германи ба японско империализмые бута сохихо ябадалда зорюулхадаа түмэр хатуу тэсэбэритэй ба нугаршагүй дура зоригтой байһанаараа агууехэ Сталинда үялгатай байна.

Эдибхитэй обороно хэхээр оронойнгоо бүхы материальна хүсэнүүдые урилшалан бэлэдхэһэн гансал тэрэ үндэһэ һуурин дээрэ Советскэ Союзай бүхэдэлхэйн түүхэтэ илалта туйлагдажа болохо байгаа. Манай илалтын материальна арга-нүхэсэлнүүд ороной индустрилизациин ба хүдөө ажалай коллективизациин политикые шадамараар бэелүүлһэнэй үндэһэ һуури дээрэ байгуулагдаһан байха юм. Материальна эдэ арга-нүхэсэлнүүдые Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай үедэ Коммунистическэ парти ба Советскэ правительство хэсэд дүүрэн хэрэглэһэн байна. Советскэ экономикые сэрэгэй ажахын рельсэнүүд дээрэ тэрэ дары шэлжэн табиха ябадалые Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайн эриһэн байха юм. Нүхэр Сталин түрүүтэйгээр байгуулагдаһан Оборонын Гүрэнэй Комитет хадаа засаг түрын бүхы эрхые эдлэжэ, арадай ажахын бүхы ресурснуудые Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай эрилтэнүүдтэ гульдхаһан байна.

Дэлхэйн нэгэдэхи дайнай үедэхи Россиин сэрэгэй экономико тухай зарим нэгэн тоонууд ба дэлхэйн хоёрдохи дайнай үедэхи СССР-эй сэрэгэй экономико тухай мэдээнүүдые жэшээд үзэе, тэрээн дээрэһээ Советскэ правительство ба Коммунистическэ парти социалистическэ байгуулалтын арга-боломжонуудые хайшан гэжэ хэрэглэһэниинь харагдана. Россидо 1915—1917 онуудай үедэ томо ажаүйлэдбэриин валова продукци (хубилашагүй үнэ сэнгээр) 33 миллиард түхэриг байгаа һаа, 1942—1944 онуудай үедэ СССР дотор (гол түлэб ороной зүүн районуудта) 361 миллиард түхэриг болоһон байна, ондоогоор хэлэхэдэ 11 дахин шахуу ехэ болоһон байха юм; мүн лэ тэрэ үе соо товарна ороохо таряа ургуулха ябадал хоёр хахад дахин ехэ болобо; 1942—1944 онуудай үедэ түмэрзамай транспортын ашаа шэрэлгын хэмжээе жэл бүри дунда жэшээгээр абажа харахада, 1915—1917 онуудай Россиин байдалтай жэшэжэ үзэбэл СССР дотор 3,4 дахин ургаһан байна.

Дэлхэйн нэгэдэхи дайнай үедэ танк ба самолёдуудые үйлэдбэрилхэ ябадал гэжэ Россидо байгаагүй шахуу бэлэй; тиин СССР дотор Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай һүүлшын гурбан жэлнүүдтэ жэл бүридөө 30 мянган танканууд ба самоходууд, 40 мянга шахуу самолёдууд бүтээгдэдэг байгаа.

Дэлхэйн нэгэдэхи дайнай һүүлшын гурбан жэл соо жэлдээ дунда жэшээгээр 3,9 мянган ехэ буунууд Россидо гаргагдадаг байгаа; Тиин СССР-тэ Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай һүүлшын гурбан жэл соо ехэ буунуудые бүтээхэ ябадал жэл бүри 120 мянга гэхэ гү, али 30 дахин ехэ болоһон байна. Дэлхэйн нэгэдэхи дайнай һүүлшын гурбан жэлдэ 8,9 мянга шахуу гар ба станкова пулемёдууд Россидо жэлдээ бүтээгдэдэг байгаа; СССР-тэ Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай һүүлшын гурбан жэлнүүд соо жэл бүри 450 мянга гэхэ гү, али 50 дахин олон пулемёдууд үйлэдбэрилэгдэжэ байгаа. Дэлхэйн нэгэдэхи дайнай һүүлшын гурбан жэлдэ 1.050 мянган винтовконууд Россидо жэл бүри гарадаг байгаа; СССР-тэ Эсэгэ ороной хамгаалгын дайнай һүүлшын гурбан жэл соо 5 миллион гэхэ гү, али таба дахин олон винтовконууд ба автомадууд жэл бүридөө үйлэдбэрилэгдэжэ байгаа. Дэлхэйн нэгэдэхи дайнай түрүүшын гурбан жэл соо 6,2 мянга шахуу миномёдууд Россидо жэлдээ бүтээгдэдэг байгаа; СССР-тэ Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай һүүлшын гурбан жэл соо 100 мянга гэхэ гү, али 16 дахин олон миномёдууд жэл бүри бүтээгдэдэг байба. Дэлхэйн нэгэдэхи дайнай һүүлшын гурбан жэл соо 16,3 миллион шахуу снарядууд, бомбонууд ба минэнүүд Россидо жэл бүри хэгдэдэг байгаа; СССР-тэ 1944 ондо 240 миллион гэхэ гү, али 15 дахин ехээр бүтээгдэһэн байна. Ажаүйлэдбэриин ба хүдөө ажалай талаар СССР-эй баян территориин нилээд ехэ хубиие саг зуура эзэмдэһэншье һаань, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай үедэ харагдаһан социалистическэ үйлэдбэриин үндэһэ һуури дээрэ үйлэдбэриин хүсэнүүдэй хүгжэлтын үрэ дүнгүүд нимэ байна.

Сэрэгэй ажаүйлэдбэриин ехэнхи хубиие Зүүн тээшэнь нүүлгэжэ байһан тиимэ үе СССР-эй сэрэгэй экономикын түүхэдэ байһан юм. Хэдэн арбаад мянган станогууд, балтанууд, прессүүд, турбинанууд зөөгдэжэ байгаа. Олон мянган хүдэлмэришэд, инженернүүд ба техникүүд нүүжэ байгаа. Энэ хадаа СССР-эй үйлэдбэриин хүсэнүүдые Зүүн зүг тээшэ нүүлгэжэ байһанай онсо өөрэ үе саг байһан юм. Тэрэ үедэ дайсан манай арюун нангин столицын—Москвагай үүдэндэ хүрэжэ ерээд байгаа һэн. СССР саг зуурын хэсүү бэрхэ байдал тэсэжэ байгаа. Иимэ сэрэгэй ба экономическа шалгалтые ондоо ямаршье олониитын ба гүрэнэй байгуулалта, ондоо ямаршье арми тэсэжэ шадахагүй һэн. Тэрэ шалгалтые гансал советскэ гүрэн, манай арад ба Коммунистическэ парти нүхэр Сталин түрүүтэйгээр дабажа шадаха байба. Тиин—бүхэдэлхэйн түүхэтэ удхашанартай илалтаар дайн сэрэг дүүрэбэ. Советскэ газар дайда коммунизм тээшэ өөрынгөө илалтын замда дахин дабшажа оробо.

Дэлхэйн хоёрдохи дайнай дүүрэлтэ хадаа энхэ амгалан сагта шэлжэн оролгые хангажа, сэрэгэй ажахые энхэ амгалан экономикын байдалда шэнэдхэн табиха гэһэн шэнэ зорилгые Советскэ Союзай арадуудай үмэнэ табиба. Советскэ Союз ажахын хүгжэлтын энхэ амгалан сагта дахин оробо.

«Мүнөө үедэ дайшалжа олоһон позицинуудаа бүхэжүүлхэ, ажахын шэнэ дэбжэлтэ тээшэ улам урагшаа дабшаха—гэһэн зорилго советскэ арадай үмэнэ табигданхай». (Сталин).

Сэрэгэй ажахыһаа энхэ амгалан сагай экономикодо шэлжэн оролго хадаа капиталистическа гүрэнүүдтэ капитализмын өөрынь онсо законуудай ёһоор болодог байна. Америкын Холбоото Штадуудта ажаүйлэдбэриин продукциие үйлэдбэрилгын дээдэ хэмжээнь 1943 оной октябрь һарада үзэгдэһэн юм. Тэрэнэй һүүлээр Америкын Холбоото Штадууд ажаүйлэдбэриин бүтээсэнь өнэ хэмжээе нэгэшье дахин туйлаагүй ба 1945 оной эсэстэ гурбанай нэгэ хубиһаа үлүүгээр бага болоһон байна, тэрэ хадаа багсаалхада, 1941 оной үйлэдбэриин хэмжээндэ адлишуу болоно. Америкын Холбоото Штадуудта үйлэдбэриин хэмжээнэй доошо болоһон ябадал хүдэлмэригүйшүүлые олошоруулха ябадалда хүргөөд байна. Дэлхэйн хоёрдохи дайн болтор үни удаан нэгэ газартаа байһан Англида хуушан проблемэнүүд дахин гаража ерэбэ. Англи хадаа түүхэй эд болон эдеэ хоолые газаа талаһаа асарангүйгөөр байжа шадахагүйнь мэдээжэ. Тиин, түүхэй эд ба эдеэ хоол асаржа, тэдэнэйнгээ сэнгые түлэхын тулада газаа тээшэнь ехэ юумэ гаргаха, мүнгэтэй байха ба экспортын эд товарнуудые үнэ багатайгаар бүтээхэ ажаүйлэдбэриингөө арга шадалые һэргээн бодхоохо шухала байна. Гэбэшье дэлхэйн хоёрдохи дайн болоһон дээрэһээ Уласхоорондын рынок унаһан ба нилээд ехээр хүгжэнги үйлэдбэриин хүсэнүүдтэй байһан Америкын Холбоото Штадууд тэрэниие улам ехээр эзэлжэ байна.

Советскэ Социалистическэ Республиканuудай Союз экономическэ кризисүүд, депресси болон хүдэлмэригүйдэлгэнөө айнгүйгөөр, социалистическэ байгуулалтые һэргээн бодхоохо ба саашадань бүхэжүүлхэ болон хүгжөөхэ замаар этигэл найдабаритайгаар урагшаа ябажа ябана, арадайнгаа ажахые удаа дараалан шэнэдхэн байгуулжа. СССР-тэ хүгжэлтын экономическэ законуудай хүсэтэй байһан гүрэнэй түсэбүүдэй үндэһэ һуури дээрэ арадай ажахые һэргээн бодхоолгын ба хүгжүүлгын темпэнүүдые абажа байна. Советскэ Союзые технико-экономическа талаар бэеэ даанхай байлгаха гэһэн бодолтой Советскэ правительствын шалгагдамал линиие баримталжа СССР хадаа мүн саашадаашье хилын саанахи оронуудтай экономическэ холбоогоо бүхэжүүлхэ байна.

Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайн Советскэ Союзай уласхоорондын байдалые ургэһэн ба хүсэтэй болгоһон байна. Гайхамшагта ехэ илалта туйлагдаа. Теэд, амжалтануудһаа хэн мэдээшэрхэнэб, хэн толгойгоо эрьенэб, тэрэ эсэстээ болоходоо шүүгдэдэг гээшэ. Тиимэһээ Коммунистическэ парти арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба саашадань хүгжөөхэ, арадай ажахын шэнэ хүсэтэ дэбжэлтын тула условинуудые байгуулха гэһэн бодолтой шэнэ зорилгонуудые Советскэ Союзай арадуудай үмэнэ табина.

Ороной гэмтэһэн районуудые һэргээн бодхоохо, ажаүйлэдбэри ба хүдөө ажалай сэрэгэй урда тээхи хэмжээе тогтоожо, тиигээд тэрэ хэмжээе нилээд ехээр үлүүлжэ гараха гээшэ 1946—1950 онуудта СССР-эй табанжэлэй түсэбэй ажахын-политическэ гол зорилго болоно. Энээнтэй зохилдуулан арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй түсэб доро хэлэгдэһэн зорилгонуудые урилшалан хараална гэбэл:

Нэгэдэхеэр, сэрэгэй урда тээхи хэмжээнтэй жэшээлбэл ажаүйлэдбэриин продукци гаргаха ябадалые нэгэ хахад дахин ехэ болгохо ба **хүндэ ажаүйлэдбэри ба түмэрзамай транспортые түрүүшын ээлжэндэ һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ**, гэрээнгүйгөөр СССР-эй бүхы арадай ажахые түргэнөөр ба амжалтатай һайнаар һэргээн бодхоожо ба хүгжөөжэ болохогүй байна. Хүндэ индустриие түргэнөөр һэргээнгүйгөөр оронойнгоо технико-экономическа бэеэ даанхай байдалые бүхэжүүлжэ болохогүй байна. Энэ хэрэг дээрэ гээгдэхэ гээшэ—Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай үедэ сэрэгэй, экономическа ба политическэ илалтые асарһан материальна тэдэ нүхэсэлнүүдые алдаха ябадал болоно. Арадай ажахые сэрэгэй һүүлээр шэнэдхэн байгуулха ябадалые 1946 ондо дүүргэжэ, сэрэгэй ажаүйлэдбэриин үйлэдбэриин түхеэрэлгые Советскэ Союзай экономическа хүсые саашадань дээшэлүүлхын тула хэрэглэхэ шухала.

Хоёрдохёор, Советскэ Союзай арадуудай материальна үнэр баян байдалые хангахын ба **орон дотороо эдлэлэй гол шухала зүйлнүүдые элбэг дэлбэг болгохын** тула эд хэрэгсэлнүүдые гаргадаг хүдөө ажал ба ажаүйлэдбэриин дэбжэлтые туйлаха, арадай олзо доходой сэрэгэй урдахи хэмжээнһээ болон арадай хэрэглэхэ зүйлэй хэмжээнһээ үлүү гараха, ойрын сагта карточна гуримые болюулжа, тэрэниие культурна советскэ худалдаа наймаа дэлгэрүүлэн һэлгэхэ шухала. Эд бараанай үнэ сэнгые удаа үдаагаар доошоруулжа, ургэн хэрэглэлэй эд бараа улам ехээр бүтээжэ гаргаха, ажалшадай ажаһуудалай хэмжээе ургэхэ хэрэгтэ онсо анхаралаа хандуулха байна. Эдэ зорилгонууд мүнгэнэй эрьесые болон советскэ түхэригые бата болгохо ябадал өөрынгөө ээлжээндэ эрихэ байна.

Гурбадахяар, үйлэдбэриин хүсэтэ дэбжэлтын ба ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ услови болгон **СССР-эй арадай ажахын бүхы һалбаринууд дээрэ саашанхи техническэ хүгжэлтэ** хангаха хэрэгтэй. Тэрэнэй тулада ойрын сагта СССР-эй саадахи наукын туйлалтануудые гансахан хүсэхэ тэды бэшэ, харин үлүү гараха шухала. Арадай ажахын бүхы һалбаринууд дээрэ социалистическэ хүгжэлтын темпые хурдадхалга хадаа техническэ хүгжэлтэ болон тэрэниие арадай интересүүдтэ хэрэглэхэ ябадалһаа улам улам ехэ хэмжээгээр дулдыдаха байна. Капиталистическэ гүрэнүүдтэ техническэ хүгжэлтэ хадаа общестын политическэ ба экономическэ эмхидхэлдэ эсэргүү байдаг юм. Манай зорилго хадаа советскэ олониитын байгуулалтын бүлюу байдалые хэрэглэжэ, өөрынгөө орон дотор техническэ хүгжэлтын хурдан түргэн ба торон тогтонгүй урагшаа дабшалтые хангаха ябадалда байна. Манай Эхэ ороной түүхэ дэлхэйн удхашанартай нээлтэнүүдые хэһэн наука ба техникын олонтоото новаторнууд ба революционернүүдые мэдэнэ. Гайхамшагта физик, мүнөө болтор наука соо хубилалтануудые хэжэ байһан ба шэнэ радиолокационно техникын үндэһэ болохо радиое шэнжэлэгшэ **Попов**; периодическэ закон—атомна энергиин нюусые нээхэдэнь эрдэм ухаатанда һая болтор туһалжа байһан химиин гол закониие нээһэн дэлхэйн агууехэ химик **Менделеев**; мүнөө үеын аэродинамикын ба авиациин теоретическэ үндэһэ һуури байгуулһан, бүхэдэлхэйдэ элитэ эрдэмтэ **Жуковский**; мүнөө реактивна техникын үндэһэ һуури болоһон реактивна хүдэлөөнэй теориие зохёожо, иимэ шэнжэлэлгэнүүдые хилын саана бии болохоһоонь урид хэһэн гайхамшагта эрдэмтэ ба шэнжэлэгшэ **Циолковский** гэгшэдые дурдахада болоно. Манай эрдэм ухаатанда зохихо туһаламжа үзүүлээд байхада советскэ наука болбол Советскэ Союзай саадахи наукын һүүлэй үеын туйлалтануудые бүлижэ шадаха байна.

Дүрбэдэхеэр; табанжэл соо СССР-эй арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхын тула централизованно капиталовложениие 250 миллиард түхэригөөр ба һэльбэн заһагдаха ба шэнээр баригдаха предприятинуудта 234 миллиард түхэриг хараалжа, социалистическэ зөөри хуряалгын үндэр темпые хангаха. Гэмтэһэн районуудта арадай ажахые һэргээн бодхоохотой хамта бүхы союзна республиканuудай арадай ажахын ба СССР-эй экономическа районуудай саашадаа хүгжэхэ ябадалые табанжэлэй түсэб урилшалан бодомжолно. Капитальна хүдэлмэриие дүүргэһэнэй ашаар арадай ажахын гол фондынууд СССР соо урдынгаа хэмжэ хүрэхэ тэды бэшэ, харин СССР-эй бүхы территори дээрэхи гол фондынуудай хүгжэлтын сэрэгэй урдахи хэмжээе 8 процентээр үлүүлжэ, 1950 ондо 1.130 миллиард түхэригөөр (гүрэнэй үнэ сэнгээр) ехэ болохо байна. Капитальна барилгын программые дүүргэхын тулада хүсэн түгэс барилгын индустриие байгуулха, капитальна хүдэлмэриин хэмжээнэй жэл бүридөө дунда жэшээгээр 12 процент ургаха ябадалые туйлаха хэрэгтэй.

Табадахяар, СССР-эй оборонын саашадань бүхэжүүлхэ ба Советскэ Союзай зэбсэгтэ хүсэнүүдые сэрэгэй эгээ шэнэ техникээр хангаха гээшэ манай зорилго болоно. Советскэ арад өөрынгөө орониие али бүхы гэмтын ябадалһаа хамгаалжа ба эб найрамдалые сахижа байхын тулада өөрынгөө зэбсэгтэ хүсэнүүдэй улам бүри хүсэн түгэс байхыень хараха дуратай. Зүүн тээ ба баруун тээ Советскэ Союзай түүхэтэ хилэ шугам һэргээн бодхоогдоо. Энээнһээ хойшо зүүн тээ Урда Сахалин ба Курильска аралууд Советскэ Союзые далайһаа таһалха зэбсэг ба манай Дальневостогто японско добтолгын база байха бэшэ, харин Советскэ Союзые далайтай сэхэ холбохо зэбсэг болохо ба манай орониие японско агрессиһээ хамгаалха база болохо байна. Энээнһээ хойшо эрхэ сүлөөтэ ба демократическа польско гүрэн болбол манай баруун хилэнүүдтэ германска добтолгын плацдарм бэшэ, харин немецкэ агрессиһээ хамгаалха манай союзник болобо. Гэбэшье, «Хэрбээ эб найрамдалда дуратай нацанууд агрессиие зайсуулжа шадаха тухай хэмжээнүүдые энэ гэһээр зохёожо абаагүй юм һаа, тиишэ һаань, тэдэнэр ерээдүй сагта агрессиин гэнтын добтолгодо дахин дайрагдажа болохо юм».—гэжэ нүхэр Сталин билэндэ урилшалан һануулһан байна. Монополистическа капитализм, шэнэ агрессорнуудые түрүүлжэ шадаха юм гээшые мартажа болохогүй. Шэнэ агрессиие зайсуулхын тулада агрессивнэ нацануудай бүү зэбсэгыень хүсэд хубиаржа эбаха, тэдэниие сэрэгэй ба экономическэ хиналта доро барижа байха ба уласхоорондын эб найрамдал ба аюулгүй байдалые сахижа байха ба энхэ амгалан байдалые хамгаалжа ба шэнэ агрессидэ эсэргүүсэжэ шадаха органиие Нэгэдэмэл нацануудай союзай нюур дээрэ байгуулха байха шухала. Советскэ Союзай зэбсэгтэ хүсэнүүдые бүхэжүүлхэ, тэдэниие мүнөө үеын тон шэнэ техникээр хангаха тухай ба советскэ гүрэнэй сэрэгэй-экономическа шадалые саашадань бүхэжүүлхэ тухай сүсэрлтагүйгөөр оролдожо байха шухала.

Табанжэлэй түсэб СССР-эй арадай ажахые хүгжөөхэ ба һэргээн бодхоохотоёо хамта ВКП(б)-гэй XVIII съездээр хараалагдаал. Советскэ Союзда гитлеровскэ Германиин хэһэн хорото муухай добтолгоор саг зуура таһалдаһан. Советскэ общестын хүгжэлтын тэрэ замые һэргээнэ. Тэрэ зам хадаа ангигүй социалистическэ общество байгуулалые түгэсхэжэ, социализмһаа коммунизмда шата дамжан орохо ябадалые хараалһан байна. Тэрэ хадаа капиталистическа гол оронуудые экономическа талаарынь, ондоогоор хэлэхэдэ нэгэ амин хүндэ ажаүйлэдбэриин бүтээсын хэмжээнэй талаар хүсэхэ ба ахижа гараха гэһэн СССР-эй экономическа гол зорилые шиидхэхэ ябадал хараална. 1946—1950 онуудта СССР-эй арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй түсэб хадаа энэ хэрэгэй талаар шэнэ алхам саашаа хэнэ гээшэ. Манай түг хадаа—Маркс—Энгельс—Ленин—Сталинай научна коммунизм болоно. Энэ түг доро бидэнэр коммунизмын замаар ябажа шэнэ илалтануудые туйлахабди. **(Үни удаан үргэлжэлһэн альга ташалган).**

II

Үйлэдбэриин ба капитальна барилгын ургалтын түсэб

СССР-эй энхэ амгалан хүгжэлтын шэнэ үеын ажахын ба политическэ гол зорилгонуудтай зохилдуулан табанжэлэй түсэб болбол 1946—1950 онуудта материальна үйлэдбэриин темп ба хэмжээе тодорхойлһон байха юм.

АЖАҮЙЛЭДБЭРИ

СССР-эй арадай ажахые һэргээн бодхоолгын ба хүгжөөлгын табанжэлэй түсэбэй һүүлшын жэл болохо 1950 ондо СССР-эй бүхы ажаүйлэдбэриин валова продукциин хэмжээ хадаа 205 миллиард түхэригөөр (1926—1927 оной үнэ сэнгээр) тогтоогдоно, энэнь хадаа дайнай урдахитай жэшээлбэл 48 процент дээшэ байха юм. Тэрэнэй тоондо дайсанай эзэмдэлгэһээ хохидоһон районууд дээрэ ажаүйлэдбэриин продукци гаргалта хадаа дайнай урдахи хэмжээнһээ 15 процент дээшэ байха байна. Үйлэдбэриин нижэ сэх хүгжэлтые хангахын түлөө табанжэлэй түсэб болбол социалистическэ ажаүйлэдбэриин хүгжэлтэдэ хурдан түргэн темпые хараалһан байна. Хэрбээ 1921—1926 онуудай һэргээн бодхоолгын үе соо продукци гаргалгын талаар жэл бүхэнэй ургалта 2.049 миллион түхэриг, нэгэдэхи табанжэл соо—5.478 миллион түхэриг, хоёрдохи табанжэл соо 10.438 миллион түхэриг, гурбадахи табанжэлэй 3 жэл соо 14.316 миллион түхэригэй ургалта байгааһаа 1946—1950 онуудай 5 жэл соо продукцинуудай жэл бүхэнэй боохото ургалтые 15.600 миллион түхэригэй хэмжээтэйгээр хангаха шухала байна. Тиихэдээ үйлэдбэриин зэр зэмсэгүүдые бүтээдэг үйлэдбэриин ургалтын темп хадаа хэрэгсэлэй эднүүдые бүтээдэг үйлэдбэриин ургалтын темпэһээ бага хурдан байха юм.

Хара металлургиин хүгжэлтэһөө СССР-эй арадай бүхы ажахын һэргээн бодхоолго ба хүгжэлтэ дулдыдаха тулада **хара металлургиин** талаар шэрэмэй үйлэдбэриие 19,5 миллион тонно хүргэхэ ба булад шудхалые 25,4 миллион тонно хүргэжэ, хара металл үйлэдбэрилгын дайнай урдахи хэмжээе 35 процент дээшэлүүлхэ байна. Хара металлургие һэргээн бодхоохо ба улам саашадань хүгжүүлхын тулада табанжэл соо 45 доменно печь, 180 мартеновскэ печь ба конверторнууд, 90 электропечь ба 104 прокатна стануудые үйлэдбэридэ оруулха байна. Үнгэтэ ба хомор металлнуудай үйлэдбэри болбол арадай ажахын хэрэгсэлнүүдые Эсэгэ оронойгоо ажаүйлэдбэреэр дүүрэн хангажа шадаха болтоорынь дээшэлүүлэгдэхэ байна. Зэдэй үйлэдбэри дайнай урдахи хэмжээндэ орохоло 1,6 дахин, алюмини хоёр дахин, магни 2,7 дахин, никель 1,9 дахин, туулган 2,6 дахин, цинк 2,5 дахин, вольфрамова концентрадууд—4,4 дахин, молибденова концентрадууд 2,1 дахин, олово—2,7 дахин дээшэлүүлэгдэхэ байна; мүн шэнэ хомор металлнуудай үйлэдбэриин хүгжэлтэ болбол баһал нимэ ехэхэн ба бүришье хурдан темпээр урагшаа ябаха байна.

Түлишын ажаүйлэдбэриин талаар 1950 ондо нүүрһэнэй малтан абалгые 250 миллион хүртэр дээшэлүүлхэ гү, али дайнай урдахи хэмжээнһээ 51 процент өөдэнь болгохо байна; нүүрһэнэй ажаүйлэдбэриин талаар үйлэдбэриин шэнэ һалбари болохо шулуун нүүрһые баяжуулха ба брикетировалха ябадал бии болгогдохо байна. 7 процентһээ дээшэ үнһэ гардаг аад, коксовалагдажа болодог шулуун нүүрһэнүүд ба 10 процентһээ дээшэ үнһэтэй энергетическэ шулуун нүүрһэнүүд болбол дүүрэнөөр ашаглагдаха ёһотой болоно,энэ болбол түлишые зөөн шэрэхэ ябадалые бага болгожо, түлишэ хэрэглэлгын культурые дээшэлүүлнэ; тү-

(Үргэлжэлэлынь 3-дахи нюурта).

СССР-эй Верховно Советэй нэгэдэхи Сесси

1946-1950 онуудта СССР-эй арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ табанжэлэй түсэб

СССР-эй Госпланай Түрүүлэгшэ Н. А. Вознесенскиин элидхэл

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь 2-дохи нюурта).

...нүүрһэнэй ажаүйлэдбэри дээрэхи механизмын парк ...дайнай урдахи жэшээһээ 3—4 дахин дээшэлүүлэг... энэ табанжэл соо 183 миллион тонно хүсэтэй ...нүүрһэнэй шахтанууд, 184 миллион тонно хүсэтэй ...ашаглаха, 277 фабриканууд ба жэл соогоо 10 мил... тонно брикет үгэдэг 26 шулуун нүүрһэнэй брикетнэ ...нууд хүсэндөө ороходо байна. Түлишын ба энергети... ажаүйлэдбэриин шэнэ һалбаринууд байгуулагдаха ба ...байна гэбэл: жэл соогоо 900 мянган тонно гарга... синтетическэ шэнгэн түлишын үйлэдбэри, жэл соогоо ...миллиард кубометр газ гаргадаг газай ажаүйлэдбэри ... Нефть абалган 35,4 миллион тонно хүртэрөө дээ... энэ хадаа дайнай урдахи хэмжээһээ 14 про... дээшэ байха юм, гэхын хамта нефть абалгын дүн СССР-эй зүүн районууд 1940 ондо 12 процент байгаа ... 1950 ондо 36 процент болохо байна.

...трификациин талаар электроэнергиин үйлэдбэрине ...миллиард киловатт-час хүртэр дээшэлүүлхээр хараалаг..., энэнь дайнай урдахи жэшээдэ орходоо 70 процент ...гараһан байха юм. Электроэнерги гаргалтын бүхы ...соо гидроэлектроэнерги болбол 1940 ондо 10.5 процент ... 1950 ондо 15,2 пропент хүртэрөө ургана; арадай ажа... электроэнергеэр табалдалгүй хангажа байхын түлөө энер... системэнүүд дотор ехэ хүсэнэй саг үргэлжын ре... байгуулагдаха ба үндэр шанартай электрическэ ...үйлэдбэрилэн гаргагдаха байна. Энэ зорилгоор тус ... дотор 11.7 миллион киловатт хүсэтэй электро... хүсэндөө ороходо ба энээнэй дотор 3,3 миллион ки... хүсэтэй томо ба бага нууд гидроэлектростанцинууд ...оруулагдаха байна.

...Машино-бүтээлгэ болбол техническэ прогрессэй саашанхи ...хангаха ябадалда хүтэлхы удхашанартай байдаг ..., тиимэдэ **машино-бүтээлгын** талаар 1950 ондо маши... зэмсэг түхеэрэлэй үйлэдбэрине дайнай урдахи хэм... орходоо 2 дахин дээшэлүүлжэ, металлургическа зэм... түхеэрэлэй бүтээлгэ 3,7 дахин, автомобиль бүтээлгэ— ...500 мянга хүргэглэхэ гү, али 3,1 дахин, паровоз ... 2,4 дахин, трактор бүтээлгэ 3,6 дахин ...электро хэрэгсэлнүүдые бүтээлгэ 2,5 дахин ...дэхэ байна. Үйлэдбэриин технологическа ... хиналта ба эрхилэлгые автоматизировалхын тү... баһа туршалгын ба научно-шэнжэлэлгын хүдэлмэ... хангахын түлөө нарин приборой үйлэдбэри тон ... хүгжэжэ, 1950 ондо оптико-механическа ба электро ... приборнууд 1940 онойхидо орходоо 7 дахин ...бүтээн гаргагдана.

...ческэ ажаүйлэдбэриин талаар продукци гаргалга ... 1950 ондо дайнай урдахи хэмжээнһээ 1,5 дахин дээ...; минеральна үтэгжүүлгэнүүдые үйлэдбэрилэн ... талаараа 1950 ондо дайнай урдахи жэшээһээ фос... үтэгжүүлгын талаар 2 дахин, азотно үтэгжүүлгын ... 1,8 дахин ба калийна үтэгжүүлгын талаар 1.3 да... дээшэлүүлэгдэнэ, тиин синтетическэ каучугай үйлэд... болбол 2 дахин дээшэлүүлэгдэнэ, гэхын хамта. элеэ ...орохогүй сырьёһоо абтаха каучугай хуби болбол ... ондо абтаһан бүхы каучугай 1,1 процент байһанаа ...процент хүртэр дээшэлүүлэгдэнэ, сааһанай үйлэдбэри ... 1950 ондо 1.340 мянган тонно хүрэжэ, дайнай ур... жэшээһээ 65 процент өөдөө ургана.

...тус табанжэлэй түсэб болбол **ой модоной ба барилгын** ...нуудай ажаүйлэдбэрине һэргээн бодхоохо ба хүг... түргэн темпнүүдые хараална. Ойһоо модо шэрэл... 280 миллион кубометр хүртэр дээшэлүүлэгдэжэ, барилга ... модо шэрэлгэнэй талаар дайнай урдахи жэ... орходоо 59 процент өөдөө ургаха байна. Цементын ... болбол 10,5 миллион тонно до хүрэхэ гү, али ... урда жэшээһээ 1.8 дахин өөдөө ургаха ба сонхын ... үйлэдбэри 80 миллион квадратна метр гаргагдажа, ...дайнай урдахи жэшээһээ 1,8 дахин өөдөө ургана. ...гэрнүүдые фабрика дээрэ үйлэдбэрилхэ ажаүйлэ... шэнэ һалбари байгуулагдана. Модо унагаалганда ...электрическэ хюрөөнүүдые үргэнөөр хэрэглэхэ, модо шэ... трелевочно тракторнуудые хэрэглэхэ ба ойһоо уһа ... ба түмэрзамай магистраль хүртэр ой модые шэрэжэ ... түлөө механизированна автотранспорт ба нарин ту... харгынуудые хэрэглэхэ гэхэ мэтэ аргаар ой модо бэ... хүдэлмэрине механизировалхэ программа бэелүү...

...хэрэглэлэй продуктнууд ба үргэн хэрэгсэлэй эд ...нүүдые бүтээн гаргаха талаар энэ табанжэлэй түсэб ... тус продуктнуудай өөдөө ургалтын жэл бүхэнэй ... 17 процент хэмжээтэйгээр хараалжа, дайнай урда... һэргээн бодхоохо тэды бэшэ мүн баһа үлүүб... хүгжөөхэ зорилго табигдана. Хлопчато-бумажна бүд ... хадаа 4686 миллион метр хүртэр, ноосон бү... 159 миллион метр хүртэр, торгон бүдүүн 141 миллион ... хүртэр дээшэлүүлэгдэхэ ба арһан гуталнуудай үйлэд... 240 миллион паар хүртэр, оймһоной үйлэдбэри 580 ... паар хүртэр дээшэлүүлэгдэжэ тус үйлэдбэриин ... дайнай урдахи жэшээе үлүүбшэлүүлхэ ябадал бэе... Искусственна торгоной томо ажаүйлэдбэри бай... тус торгоной үйлэдбэри болбол дайнай урдахи ... 4.6 дахин өөдөө ургаха байна. Мяханай продукт... үйлэдбэри болбол 1300 мянган тонно хүртэр дээ..., малай тоһоной зүйлнүүд 275 мянган тонно ... ба сахар 2.400 мянган тонно хүртэр дээшэлүүлэгдэ..., энэ талаар 1940 оной үйлэдбэриин хэмжээ үлүүбшэ... байна.

...ажаүйлэдбэриин бүтээлгэнэй ургалта ургаха түсэб... ...миллуулан энэ табанжэл соо **СССР-эй ажаүйлэ... оруулха капиталовложениин хэмжээ** болбол 157.5 ... түхэригөөр тогтоогдоно. 1946—1950 онуудай ... дотор 5900 шахуу түрэ... предприятинуудые, тэ... тоондо хохидолдо ороһон районууд дээрэхи 3200 гү... предприятинуудые һэргээн бодхоохо ба шэнээр бари... хүсэндэнь оруулха ёһотой байна, жэжэхэн предприяти... зэбсэгэй тоондо оронгүй.

...Капитальна барилгын ба шэнэ үйлэдбэриин хүсэнүүдые ...ажалдань оруулгын программануудые бэхижүүлхын түлөө ...лэй түсэб болбол барилгын индустрие али бэе... бэхижүүлхэ ба хүгжүүлхэ, барилгын машинануудые ... хүдэлмэринүүдэй түсэб болбол энэ табанжэл ... 153 миллиард түхэригэй хэмжээтэй байха юм. Энээ... ...бэелүүлхын түлөө барилгын хүдэлмэрине үргэнөөр ...механизировалхэ ябадалые хангаха шухала гэбэл: 1950 ... хараалагдаһан барилгын хүдэлмэринүүдэй нийтэ дүн соо газарай хүдэлмэрине 60 процент хүртэр, шулуу бүтээлгые 90 процент хүртэр, бетон бэлэдхэлгые 95 процент хүртэр, растворнуудые бэлэдхэлгые 90 процент хүртэр, бетон табилтые 60 процент хүртэр ба шэрдэлгын хүдэлмэринүүдые 50 процент хүртэр механизировалагдахаар хараалагдана. Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай үе соо манай барилгашад болбол урданайхиһаа үлүү түргэнөөр ба гамналтатайгаар барилга барижа һураһан байна: Гэбэшье эдэ темпнүүд ба хүдэлмэриин үнэ сэнгүүд мүнөө үедэ манине хангаһагүй. Бүри ехэ гамналтатайгаар бүри богони болзор соо барилга хэхэ хэрэгтэй. Энээндэ шухала зүйлнүүд гэбэл:

Нэгэдэхеэр, барилгада «гигантоманиие» болюулха ба техническэ проектнүүдые үлүүгээр табиха ябадалые усадхаха.

Хоёрдохёор, захил хэгшэд ба подрядчигуудай хоюулаа шалгажа үзэһэн сметээр барилга хэхэ, эдэ сметэнүүдынь тон ехэ гамналтатай байха ёһотой.

Гурбадахяар барилгын организацинууд болбол саг үргэлжын кадрнуудтай ба мүн баһа барилгын материалнууд ба механизмнуудые бүтээн гаргадаг өөрынгөө хамһабариин предприятинуудтай байха ёһотой.

Табанжэлэй түсэб болбол ажал хүдэлмэри ехээр хэрэглэдэг процессүүдые, илангаяа хара металлурги, ой модоной ба түлишын ажаүйлэдбэриин талаар ажал хүдэлмэринүүдые али **бүхы талаарынь механизироалхэ**, үлүү ехэ бүтээсэтэй зэбсэг түхеэрэлнүүдые зохёон табижа, үйлэдбэриин дайнай урдахи хэмжээе бүри ехэ үндэр ажалай бүтээсэтэйгөөр хүсэжэ урдань гараха ябадал хараална. СССР-эй бүхы ажаүйлэдбэриин гол шухала зорилго болбол ажал хүдэлмэриин механизаци, һайжаруулагдаһан технологическа процессүүдые хэрэглэхэ ба үйлэдбэриез улам саашань электрофикацилха ба автомотизацилха ябадалнууд мүн болоо.

Табанжэлэй түсэб болбол 1946—1950 онуудай турша дотор ажаүйлэдбэридэхи **ажалай бүтээсые** дайнай урдахи хэмжээдэ орходоо 36 процент өөдэнь ургуулха гэжэ хараална, энэ түсэб болбол хүдэлмэришэдэй техническэ зэбсэгжүүлгые 1.5 дахин ургуулха ба инженерно-техническэ кадрнуудай мэргэжэлые дээшэлүүлхын үргэн программа бэелүүлхэ, 8 часай хүдэлмэриин үдэрые дүүрэнээр ашаглаха ябадалаар хангагдана. Арадай ажахын ехэхэн зорилго болбол дайнай урдахи хэмжээе һэргээн бодхоохо ба ажалай бүтээсые улам саашадань ургуулха ябадал болоно. Үшарынь хадаа бидэнэр болбол бүхы ажаүйлэдбэри дээрэ энэ ажалшанай бүтээсын дайнай урдахи хэмжээдэ үшөө хүрэжэ шадаагүй байнабди. Үйлэдбэрине механизацилха, ажалай эмхидхэлые һайжаруулха ба хүдэлмэришэдэй мэргэжэлые дээшэлүүлхэ үндэһэн дээрэ хохидолдо ороһон районуудай һэргээн бодхоогдожо байгаа предприятинуудта мүнөө байгаа ажалшадай тоое олон болгонгүйгөөр дүтын сагта тэндэхи үйлэдбэрине 1,5-һаа үсөөн бэшэ дахин дээшэлүүлжэ болохо байна. Энэ болбол манай резервнүүд мүн. Бидэнэр энээнээ ашаглан хэрэглэхэ ёһотойбди. Арадай ажахын хүгжэлтын ба ажалай механизациин техническэ хэмжээе улам саашадань дээшэлүүлхэ гол түшэг болбол үндэр бүтээсэтэй станогуудаар дүүрэн хангагдаһан хүгжэнги машина бүтээлгэн мүн болоно. Табанжэлэй түсэб болбол СССР дотор металл отолдог станогуудай тоое 1300 мянга хүртэр олошоруулхаар хараалагдана, энэ болбол Америкын Холбоото Штадууд дээрэ 1940 ондо байһан станочно паркһаа тухайлхада 30 процент үлүү байна.

Энэ болбол СССР-эй техническэ ба экономическа талаар бэеэ даанги байхын ба арадай ажахын бүхы һалбаринуудта техническэ прогрессине улам саашадань хүгжүүлхын агуу ехэ үндэһэн нүүри мүн байха юм. Үйлэдбэрине үргэн ехээр механизировалһан ба электрифицировалһантайгаар хамта бидэнэр болбол техникэ ба үйлэдбэриин **шэнэ шэнэ һалбаринуудые** хүгжүүлхэ ябадал хангаха ёһотой байнабди. Энээндэ юуд ороноб гэбэл айхабтар ехэ түлишые холо газарта шэрэхын орондо хатуу түлишые газофицировалха ба энергохимическээр ашаглажа, газнуудые трубагаар дамжуулха ба электроэнергиие шэжэм утаһаар дамжуулха; хүнгэн ба үнгэтэ металлнуудые, лигированнэ буладые, химическэ продуктнуудые бүтээлгэдэ, мүн баһа металл болбосоруулалгада электротехнологиие үргэнөөр хэрэглэхэ, синтетическэ продуктнуудые—искусственна шэнгэн түлишые, синтетическэ каучугые ба пластическа массануудые искусственна бүд ба арһые, синтетическэ спиртые үйлэдбэрилэн гаргаха: үйлэдбэриин технологическа элдэб процессүүдтэ, түрүүшын ээлжээндэ, металлургическа ба химическэ ажаүйлэдбэридэ кислород хэрэглэдэг болохо; ехэ хүсэтэ саг үргэлжын электрическэ тогые холо зайтай газарта дамжуулха, энэ талаар научно экспериментальна хүдэлмэринүүд ябуулагдахаар хараалагдажа байһан ба энэ зорилгонууд болото дээрээ бэелүүлэгдэжэ эхилһэн байха юм: мүнөө үеын приборнуудые, илангаяа радиолокациин талаар бүтээн гаргаха ба тэдэниие арадай ажахыда ашаглан хэрэглэхэ; реактивна техникые хүгжүүлхын хүдэлмэринүүд: шэнэ шэнэ хурдабшалал ба хүсэнүүдые үгэдэг шэнэ ёһотой двигательнүүдые хэрэглэхэ; ажаүйлэдбэриин ба транспортын аша туһада атомай доторхи энерги тухай асуудалнуудые шэнжэлхы хүдэлмэринүүд эдэ болоо.

Техническэ прогрессине улам саашань ябуулхын түлөө, шэнэ шэнэ туршалгын предприятинуудые, конструкторска бюронуудые ба научно-шэнжэлэлгын институдуудые үргэдхөхэ ба шэнээр байгуулха, эрдэмтэд, инженернүүд ба техникүүдэй научна ба изобретательна хүдэлмэринүүдые үргэн ехээр тэлхэн шагнаха хэрэгтэй байна.

ХҮДӨӨ АЖАХЫ

Хүдөө ажахын талаар табанжэлэй түсэб болбол газартариалан ба малажалые һэргээн бодхоолго ба улам саашанхи хүгжэлтые хангажа, бүхы СССР дотор хүдөө ажахын үйлэдбэриин дайнай урдахи хэмжээе үлүүбшэлхэ гэжэ хараалһан байна. Хүдөө ажахые хурдан түргэнөөр һэргээн бодхоохо ба улам саашань хүгжүүлхын түлөө колхозуудай нийтын ажахые бэхижүүлхэ ба машинно-тракторна станцинууд ба совхозуудые эмхидхэлэй ба ажахын талаар бэхижүүлхэ ябадалнууд хангагдана. 1932 оной (түрүүшын табанжэл) хүдөө ажахын **валова продукциин** үйлэдбэриин хэмжээе 100 гэжэ тоолобол, 1937 ондо (хоёрдохи табанжэлдэ) энэнь 153 процент болоһон, 1940 ондо (гурбадахи табанжэлдэ)—177 процент болоһон байжа, харин 1950 ондо—дайнай хойтохи табанжэлэй һүүлшын жэлдэ—225 процент хүргэрөө өөдөө ургаха юм.

Ороһото культурануудай талаар, энэ табанжэлэй эсэстэ **тарянай валова суглуулга** 127 миллион тонно хүртэр өөдөө ургаха ба 1940 оной жэшээһээ 7 процент дээшэлхэ байна. Энэ болбол арад зониие эдеэ хоолоор хангаха ябадал һайжаруулха ба орон доторoo таряа талханай шухала резервнүүдые бии болгохо ябадал хангана. **Техническэ культурануудай** талаар сахарна свёклын валова суглуулга 26 миллион тонно хүргэр өөдөө ургажа, дайнай урдахи хэмжээһээ 22 процент дээшэлхэ, хлопок-сырецын суглуулга 3.1 миллион тонно хүрэжэ, дайнай урдахи жэшээһээ 25 процент өөдөө гарана, лён-улһанай суглуулга 0,8 миллион тонно хүрэжэ, 1940 онойхиһоо 39 процент өөдөө ургана, наран сэсэгэй суглуулга 3,7 миллион тонно хүрэжэ, дайнай урдахи жэшээһээ 11 процент дээшэлхэ байна. Тарилгын талмайнуудые үргэдхэхын хамта табанжэлэй түсэб болбол үбһэ ногоо тарилгатай ба үбһэнэй холисонуудые, бобово культурануудые (илангаяа клевер ба люцернүүдые), олон жэлэй залаата үбһэ ногооe тариха ябадал үргэнөөр хэрэглэһэн зүб һайн севооборотуудые һэргээн бодхоохо ба улам саашань хүгжүүлхэ. мүн баһа парнуудые саг доронь хахалха ба һайнаар элдүүрилхэ ябадалнуудые хараалһан байна. Олон жэлэй үбһэ тарилгын талаар селекционно ба үрһэ хурэнгэ удхалгын хүдэлмэри нилээд ехээр һайжаруулагдажа. колхоз ба совхоз бүхэн өөрынгөө үрһэ хүрэнгын хэрэглэмжэнүүдые абтаһан севооборотойгоо зохилдуулан хангажа шадаха болоно. Ороһото культурануудай, ороһото-бобово культурануудай, тоһото ба бусад культурануудай тарилганууд болбол селекционно үндэр сортто ба шэлэн абаһан нютагай эрхим сортто үрһэ хүрэнгөөр хангагдана. Ороһото культурануудай талаар сортовой районированиин түсэбэй ёһоор үргэлжын сортовой тарилгада дүүрэнээр ороходо ябадал хараалагдана.

Малажалай талаар табанжэлэй түсэб болбол эбэртэ бодо малай, хони ямаадай ба гахайн дайнай урдахи тоо толгойе һэргээн бодхоохо ба үлүүбшэлхэ гэжэ хараална. Энэ табанжэл соо 1945 онойхидо орходоо моридой тоо толгойе 46 процент, эбэртэ бодо малай тоо толгойе 38 процент, хони ямаадай тоо толгойе 75 процент ба гахайнуудые гурба дахин олошоруулха ябадал хангаха байна. Колхозууд дээрэ эбэртэ бодо малай тоо толгой болбол 25,9 миллион хүртэрөө ургажа. 1940 оной жэшээһээ 29 процент өөдөө болоно; хони ямаадай тоо 68,1 миллион толгой хүрэжэ, 1940 оной жэшээһээ 62 процент өөдөө ургана; гахайнуудай тоо 11.1 миллион толгой хүрэжэ, 1940 оной жэшээһээ 35 процент өөдөө гарана. Тон түрүүндэ колхоз ба совхоз бүхэн дээрэ тэжээлэй бата бэхи базануудые байгуулха ба продуктивна үүлтэртэ производительнүүдаар малаа метизацилан малнуудайнгаа үүлтэрые һайжаруулха аргаар мал адууһанайнгаа ашаг шэмыень дээшэлүүлхэ гэжэ хараална. Мүн баһа эгээл ашаг шэмэ ехэтэй малнуудаа шэлэн үлөөжэ, мал адууһанайнгаа үүлтэрнүүдые улам саашань һайжаруулхын хараа табигдана.

Хүдөө ажахые һэргээн бодхоохо ба улам саашань хүгжөөхэ ябадалые хангахын түлөө табанжэлэй түсэб болбол хүдөө ажахыда **тракторнуудые, хүдөө ажахын машинануудые ба минеральна үтэгжүүлгэнүүдые** бүтээн үгэхэ ябадал ехэхэнээр дээшэлүүлхэ гэжэ хараалһан байна. Хүдөө ажахыда тракторнуудые бүтээн үгэхэ ябадал болбол (15 хүсэтэй тракторай тоогоор) хоёрдохи табанжэл соо 512 мянган трактор байһан жэшээтэй һаа, энэ табанжэл соо 720 мянган трактор үгтэхэ байна. Хүдөө ажахыда хүдөө ажахын машинануудые бүтээн үгэхэ ябадал болбол хоёрдохи табанжэл соо 1.9 миллиард түхэригтэй жэшээтэй байгаа һаа, энэ табанжэл соо (1926—27 онуудай хүбилэшагүй сэнгээр) 4,5 миллиард түхэриг болгогдоно. Тэрэ зуура, хоёрдохи табан жэл соо хүдөө ажахын машинануудые ба тракторнуудые бүтээн гаргалга болбол эгээ **үндэр хэмжээдэ** гараһан байгаа гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Мүн баһа һайжаруулагдаһан конструкцитай хүдөө ажахын машинануудые бүтээн гаргалга эмхидхэгдэхэ ба техническэ, тэжээлэй, овощной культуранууд ба хартаабха тарилга хуряалгын хүдэлмэринүүдые механизацилхын түлөө шэнэ шэнэ хүдөө ажахын машинануудые бүтээн гаргаха ябадал эмхидхэгдэнэ, мүн баһа малажалай фермэнүүд дээрэхи хүдэлмэринүүдые механизацилхын түлөө машинануудые бүтээн гаргаха ябадал эмхидхэгдэхэ байна.

Хүдөө ажахыда минеральна (азотисто, фосфорно ба калийна) үтэгжүүлгэнүүдые үйлэдбэрилэн гаргажа тушааха ябадал болбол хоёрдохи табанжэлдэ 8,7 миллион тонно байһанаа энэ табанжэл соо 17 миллион тонно шахуу болохо байна. Табанжэлэй түсэб болбол техническэ культурануудай минеральна үтэгжүүлгын хэрэглэмжые дүүрэнээр хангажа, бусад культурада, илангаяа овощь ба хартаабхада үтэгжүүлгэ оруулха ябадалые нилээд ехэтэ дээшэлүүлхэ байна. Тус табанжэлэй түсэб болбол **уһалууриин газарые** 656 мянган гектараар дээшэлүүлжэ, хатааха газарай талмайе 615 мянган гектар дээшэлүүлхээр хараална.

Хүдөө ажахын үйлэдбэрине улам саашань механизацилхатай хамта колхозуудые, МТС-үүдые ба совхозуудые **электрификацилха** хэрэг үргэн ехэ хүгжэлтэ олохо байна. Табанжэлэй түсэб болбол хүдөө нютагуудта 1 миллион киловатт хүсэтэй бага нууд гидроэлектростанцинуудые барихаар хараална, энэ болбол гансахан МТС-үүд ба совхозууд бэшэ, харин олон мянган колхозуудые электрификацилха ябадалые хангаха юм.

Тус табанжэлэй түсэбөөр хараалагдаһан хүдөө ажахыдахи машинна паркые һэргээн бодхоолго ба ургалта, минеральна үтэгжүүлгэнүүдые үгэхэ ябадалай дээшэлэлгэ болон, мүн үбһэ ногоо тарилгын үргэн хүгжэлтэ болбол **ургасын ехэхэн дээшэлэлгые ба хүдөө ажахын продуктнуудай валова суглуулгын ехэдэлгые хангаха** байна. Энэ болбол тус табанжэл соо хүдөө ажахын урда табигдаһан шухалын шухала зорилгонь мүн болоно.

Хүдөө ажахые һэргээн бодхоохо ба улам саашадань хурдан түргэнөөр хүгжүүлхэ ябадал болбол энхэ амгаланшье үедэ, Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнайшье жэлнүүдтэ өөрынгөө эрхим бата шанарые тодолон харуулһан гансахан лэ **социалистическэ үйлэдбэриин** үндэһэн дээрэ түйлагдажа болохо байна. Хүдөө ажахые хурдан түргэнөөр һэргээн бодхоохо ба шэнээр өөдэнь үргэхын түлөө шухала зүйлнүүд гэбэл:

Нэгэдэхеэр, колхозуудай олонитын баялигые али бүхыгөөр бэхижүүлхэ ба үрэжүүлхэ, малажалай фермэнүүдые хурдан түргэнөөр һэргээн бодхоохо ба хүгжүүлхэ, олонитын фондынуудые дээшэлүүлхэ;

Хоёрдохёор, колхозуудай үйлэдбэриин эмхидхэлэ ба олзо хубаалганда ажалта үдэрэй ашаг үүргэ ба удхашанарые дээшэлүүлхэ: ажалта үдэр болбол баһа дахин элбэг баян болохо ёһотой;

Гурбадахяар, хүдөө ажахын культурануудай ургасые дээшэлүүлһэнэй түлөө, малай тоо толгой олошоруулһанай түлөө ба тэрээнэй ашаг шэмые дээшэлүүлһэнэй түлөө колхознигуудта нэмэлтэ түлбэри үгэхэ ябадалые үргэнөөр ябуулха;

Дүрбэдэхеэр, совхозууд дээрэ өөрынгөө хүдэлмэришэдые усадьбаар хангаха ба өөрын гэр байра ба гэрэй малнуудые худалдан абалгадань гүрэнэй туһаламжа хүргэхэ мэтээр гэр булэтэй хүдэлмэришэдэй саг үргэлжын кадрнуудые бии болгохо.

Энээнтэй хамта Литовско, Латвийска, Эстонско, Молдавска союзна республиканүүдай ба Украинска ба Белорусска ССР-эй баруун областьнуудта хүдөө ажахын кооперацинуудые бэхижүүлхэ, МТС-үүдэй ба прокатна пунктнуудай тооe олошоруулха, урьһаламжа үгэхэ, хүдөө ажахын машинанууд ба минеральна үтэгжүүлгэнүүдые асаржа худалдаха ябадалые дээшэлүүлхэ гэхэ мэтээр тэнгэхи тариашанай ажахыда үйлэдбэриин туһаламжа хүргэхэ шухала байна.

ТРАНСПОРТ БА ХЭЛХЕЭ ХОЛБООН

Материальна үйлэдбэриин ба барилгын талаар табигдаһан программые хангахын түлөө табанжэлэй түсэб болбол түмэрзамай, уһанзамай ба автомобильна транспортын ашаазөөлгые—1932 ондо 215 млрд. тонно-километр байһан, 1937 ондо 430 млрд. тонно-километр байһан ба 1940 ондо 483 млрд. тонно-километр байһаниие—1950 ондо 675,5 млрд. тонно-километр болгожо, дайнай урдахи жэшээһээ 36 процент үлүүбшэлэн дээшэлүүлхые хараална.

Түмэрзамай транспортын талаар: табанжэлэй түсэб болбол суудхэ бүхэнэй ашаа тээлгые 115 мянган вагон хүртэр дээрэлүүлхэ ба ашаа зөөлгые 532 млд. тонно-километр хүртэр дээшэлүүлжэ, дайнай урдахи жэшээһээ 28 процент өөдэнь болгохоор хараална.

Ашаа шэрэхэ талаар арадай ажахын эрилтэнүүдые, тон түрүүн, Урда Зүгэй, Уралай ба Сибириин хэрэгсэлнүүдые хангахын түлөө табанжэлэй түсэб болбол дайсанай эзэмдэлгэдэ ороһон районуудта түмэрзамай транспортые дүүрэнээр һэргээн бодхоохо, шэнэ түмэр замуудые байгуулха, гол шухала зам харгынууд дээрэ ябуулан үнгэргэлгын резерв байгуулха ба түмэрзамай транспортые техническэ талаар шэнэлэн зэбсэгжүүлжэ, тон түрүүндэ, зарим зарим харгынууд дээрэ электрическэ ба тепловозно зүдхэлгэнүүдые хэрэглэжэ тэрээнэй хүдэлмэриие илангаяа үбэлэй сагта хододоо хангалтатай байдаг болгохо гэжэ хараалһан байна.

Эдэ зорилгонуудтай зохилдуулан табанжэлэй түсэб болбол түмэрзамай локомотивай паркые Эсэгэ ороной үйлэдбэреэр бүтээгдэһэн 6165 паровоз, 555 электровоз ба 865 тепловозоор олошоруулан нэмээжэ, мүн баһа вагонуудай паркые 472 мянган (хоёр голтой гэжэ тоологдоһон) ашаанай вагонуудаар дээшэлүүлэн нэмэхэ гэжэ хараална. Түмэрзамай транспортада локомотивуудые бүтээн гаргаха ба тушаан үгэхэ ябадалые—хоёрдохи табанжэлдэ 5.960 локомотив байһанһаа. 1946—1950 онуудай табанжэл соо 7.585 локомотив хүртэр дээшэлүүлхэ ба эд бараанай вагонуудые хоёрдохи табанжэл соо 255 мянга байһанһаа дайнай хойтохи табанжэлэй турша соо 472 мянга вагон хүртэр дээшэлүүлхэ байна.

Гэмтэлдэ ороһон районуудта түмэрзамай харгынуудые дүүрэнээр һэргээн бодхохоһоо гадна, энэ табанжэл соо хамта дээрээ 7230 километр утатай түмэрзамай шэнэ харгынууд байгуулагдажа дүүргэгдэхэ ба тэрэ тоо соо Сибирьтэ 3.550 километр харгы бүтээжэ дүүрэхэ байна. 12506 километр утатай түмэр харгы дээрэ зэргэлээ шэнэ зам һэргээн бодхоогдохо ба баригдаха байна. 5325 километр түмэр зам электрифицировалагдажа, тэрээн соо Кузбасс—Урал хоорондохи зам электрифицировалагдана. Эдэ хүдэлмэринүүдые хангахын түлөө табанжэлэй түсэб болбол түмэрзамай транспортын хэрэглэмжэдэ 4.5 миллион тонно рельс ба 185 миллион шпал бүтээжэ гаргаха ба үгэхэ гэжэ хараалһан байна.

Түмэрзамай транспорт дээрэ ашаа зөөлгые дээшэлүүлхын талаар энэ табанжэлэй түсэбые дүүргэхэ гол шухала эрхэ нүхэсэл болбол вагонуудай эрьесые түргэдхэжэ, түмэрзамай ашаае холо хүртэр абаашаха ябадалые багадхажа, шухал бэшэ зөөлгые үгы хэжэ ба түмэрзамай харгынууд дээрэ, мүн баһа ажаүйлэдбэриин дэргэдэхи замууд дээрэ ашаануудэлэй составые үлүү ехээр байлгаха ябадалые усадхажа, 1945 ондо вагоной эрьесэ 10.9 суудхэ байһаниие 1950 ондо 7 суудхэ хүртэр хорооохо ябадал болоно. Вагоной эрьесые имагта нэгэ үдэрөөр түргэдхөө һаа ашаануудай нэгэ суудхын тээлгые, тухайлхада 6 мянган вагон хүртэр дээшэлүүлжэ болохо байна.

Түмэрзамай транспортые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхын түлөө табанжэлэй түсэб болбол энэ хэрэгтэ 40,1 млрд. түхэриг һомолхые хараална. Энэ программа болбол СССР-эй бүхы арадай ажахые һэргээн бодхоохо ба хүгжөөхэ ябадалда эгээ зайлашагүй ба тон шухала эрхэ нүхэсэлнүүдые байгуулхын түлөө заа болгон дүүргэгдэхэ ёһотой. **Уһанзамай** транспортын талаар табанжэлэй түсэб болбол 1950 ондо гол мүрэнэй транспортын ашаа шэрэлгые 38 процент дээшэнь болгохо ба далайн транспортын ашаа шэрэлгые дайнай урдахи үеһөө 2.2 дахин үлүү дээшэнь болгохо гэжэ хараална. Хойто Далайн замые суднонуудай нормальна ябажа байдаг зам болгохо тушаа ажал хүдэлмэри үргэлжэлэгдэнэ.

Табанжэлэй түсэб болбол эсэгэ орон дотороо судно-бүтээлгые хурдан түргэн хүгжөөхэ гэжэ хараалһан байна. 1950 ондо 1940 онойхидо орходоо далайн судно-бүтээлгын программа 2.5 дахин, мүн гол мүрэнэй судна бүтээлгэ дахин дээшээ болохо байна. Табанжэлэй түсэбэй ёһоор хүсэ ехэтэ советскэ флот байгуулха ябадал ба мүн баһа шэнэ шэнэ далайн ба мүрэнэй портнуудые һэргээн бодхоохо ба бариха ябадал хангагдаһан байха. Энэ табанжэл соо СССР-эй гол мүрэнэй ба далайн флот болбол 3.6 миллион тонно тээшэ болохо гол мүрэнэй өөрөө ябадаг флотой хүсэн болбол 300 мянган морито хүсөөр үлүү дээшээ болохо байна.

Автомобильна транспорт ба автохаргын ажахын хүгжэлтэ болбол улам саашадаа үргэлжэлнэ: манай ороной автомобильна парк болбол дайнай урдахи сагта орходоо хоёр дахин дээшээ болоно; **агаарай** транспорт болбол баһал түргэн хүгжэжэ байха юм.

(Үргэлжэлэлынь удаадахи номерто).

Лесохимпромсоюзай гаргаһан үргэн хэрэглэлтэй эд бараан. И. Красавцевай фото.

БМАССР-эй уранзохёолшодой союзда

Улаан Армиин зэргэдэ албанда байһан уранз хеолшо Жамса Тумуновай „Сүхэ Баатар" гэжэ поэмые уншалга, зүбшэлгэ БМАССР-эй уранзохеолшодой Союзда болобо.

Эндэ суглараһан уранзохёолшод, артистнар, уншагшад болон Бурят-Монголой хэблэлэй газарай хүдэлмэрилэгшэд нь, хэр Тумуновай бэшэһэн поэмые ханамтайгаар шагнажа дүүргээд, өөһэдынгөө һаналые хэлэбэд.

РСФСР-эй искусствонуудай габьяата ажал-ябуулгаша, гүрэнэй Ленинэй ордендо Бурят-Монголой хүгжэмтэ-драмын театрын уранһайханай хүтэлбэрилэгшэ Н. Г. Балдано ингэжэ хэлэбэ:

— «Нүхэр Тумуновай зохёоһон энэ поэмэ өөрынгөө удхаар, найруулгаар нилээд һайн шинартай, ехэхэн һонирхолтой зохёол болоно. Энэ зохёол соо гайхамшаг хүсэтэй образууд, ехэ һайнаар шадажа бэшэгдэһэн газарнууд нилээд олон бии байна. Ти мэһээ энэ зохёолые ойрын сагта хэблэжэ, олониитэдэ тарааха хэрэгтэй. Энэ поэмые Монголой Арадай Республикын 25 жэ эй ойдо зорюулжа хэблэхээр байна. Советскэ Союз ба Монголой Арадай Республикын хоорондохи эб найрамдалай улам бүри бүхэжэн мандажа байгаа үедэ бэшэгдэһэн энэ поэмэ илангаяа ехэ политическэ удхашанартай, тиимэһээ монгол арадай агуу ехэ һайндэртэ энэ ном манай уранзохёолшодой эрхим бэлэг болохо байна», — гэжэ өөрынгөө үгэ дүүргэбэ.

Сэашадаа суглааргшад поэмэ соо хэрэглэһэн үгэ найруулгын хэдэн дутагдалнуудые тэмдэглэбэ. Өөрынгөө ажал тухай поэт Жамса Тумунов һонирхон шагнажа, үнэтэй зүбшөөлнүүдые үгэһэнэйнь түлөө тэндэ суглааргшадые халуунаар амаршалба.

Тэрэнэй һүүлээр драмматург Н. Балдано болбол бурят-монгол арадай хуушан домог (легендэ) дээрэ бэшэгдэһэн шэнэ оперын удха сюжетэй суглааргшадые танилсуулба.

Энэ мүн лэ ехэхэн һонирхолтой опера болохо байна гэжэ суглааргшад тэмдэглэжэ, тус оперын либеретто тухай ехэ һонирхолтой халуун хөөрэлдөөн болобо.

КОЛХОЗОЙНГОО ЦЕНТР КУЛЬТУРНА БОЛГОХОБДИ

Һаяхан февраль һарада Торини аймагай Анагадай сомоной Молотовой нэрэмжэтэ колхозой эдибхитэй колхознигууд өөһэдынгөө хамтын суглаан дээрэ колхозойнгоо центрые культурна ба болбосон тухалтай болгохо тухай хэлсэжэ, тогтоол батлаһан байгаа.

Тус суглаанай тогтоолой ёһоор колхоз центртэ шэнэ клуб, ойро шадарай аршаан дээрэ амаралтын байшан, колхозой электростанци, радиостанци бариха юм.

Энэ баталһан тогтоолоо колхозой правлени мүнөө хэрэг дээрэнь бэелүүлжэ захалаа. Жэшээлхэдэ, мүнөө модобэлэдхэлэй хүдэлмэри дээрэ 20 гаран колхознигууд хүдэлмэрилнэд.

55 наһатай колхозник нүхэр Цыдык Цыренов энэ шухала хэрэгтэ эдибхитэй гээр оролсожо, модобэлэдхэл дээрэ жэшээтэ һайнаар хүдэлмэрилнэ.

Тэрэшэлэн һаяар радиостанциин барилгые эхилхын түлөө колхозой правлени союзтехрадиногой конторотой хэлсээ баталаад, 20000 түхэриг тус контородо түлэбэ.

255 КОНЦЕРТ ХАРУУЛБА

Загаһанай ажаүйлэдбэриин союзай обкомой даргада үшөө 1944 оной июль һара соо культбригада эмхидхэгдэһэн байгаа.

Үнгэрһэн сагай болзор соо тус бригада загаһанай 8 заводуудта хоёр-хоёр дахин уранһайханай зүжэг наада харуулһан байна. Гадна госпитальнууд, сэрэгэй частьнуудаар ябажа нилээд олон концертнүүдые харуулһан байха юм.

Хамтадань абаад үзэхэдэ энэ бригадын коллектив 255 концертнүүдые харуулжа олон загаһашадые, улаан боепуудые һонирхуулһан байна. Тэдэ концертнүүдэй 160-ыень загаһа агнууриин пунктнүүд дээр ябажа харуулаа.

Мүнөө энэ бригада нүхэр М. Ваюцкаягай хүтэлбэри доро хабарай ба зунай агнууриин үедэ загаһашадта харуулхаар шэнэ номернуудые бэлэдхэжэ байна.

Иигэжэ олониитын хүдэлмэри эрхимээр ябуулһанайнгаа ашаар БМАССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Хүндэлэлэй грамотада тус бригада хүртэһэн байна. Гадна, бригадын эдибхитэй 10 хүнүүдтэ мүн тиимэ грамотанууд барюулагдаба.

Немецкэ сэрэгэй гол ехэ гэмтэ ябадал хэгшэдые сүүдлэхэ Нюрнбергдэхи процесс

Мартын 14-эй үдэшын заседани

НЮРНБЕРГ, мартын 14 (ТАСС). Трибуналай мартын 14-эй үдэшын заседани дээрэ Геринг хадаа тэрэниие үмөөрэгшэ Штамерай туһаламжын асуудалнуудта харюусан, дайнай урдахи жэлнүүдтэ хэһэн өөрынгөө „ажал-ябуулганууд" тушаа хэлэжэ үргэлжэлүүлбэ. Геринг болбол засаг гартаа абамсаараа авиациин министерстводэ агаарай сэрэгэй флодой шэнжэлэлэй управлени гэжэ шые эмхидхэһэн байгаа гэжэ элирхэйлэгдэнэ. Тэрэнэй үгэһөө мэдэхэдэ, энэ управлени хадаа өөрынгөө агентнуудаар хариин гүрэнүүдэй посольствонуудай хилын сааантай телефоноор хөөрэлдэхые болон гэдэнэй өөһэд хоорондоо хөөрэлдэхые шагнадаг ба хилын саана эльгээгдэдэг радиодепешэ ба телеграммануудые барижа тайлбаридаг «шэнжэлэлэй ажал-ябуулгатай» байгаа. Ондоогоор хэлэхэдэ, Геринг хадаа Германида һууһан бэшэ гүрэнүүдэй түлөөлэгшэдтэ эсэргүү шпионажай эрхим орган байгуулһан байна. Берлиндэ һууһан американскэ генеральна консул Местерсмит гэгшын бүхы мэдээсэлнүүдэй удхые мэдэгдэ һэм гэжэ Геринг һайрхаба.

Австриецууд «эмперитэй нэгэдэхэ» хүсэлэнтэй һэн гэжэ мэдүүлһэн өөрынгөө худал хуурмаг мэдүүлгые буруушаан, германска зэбсэгтэ хүсэнүүд болбол Австриие нэгэдэхые баалаһан юм гэжэ Геринг мэдэрнэ. Германска фашистнарай Австрида байхада австрийскэ фашистнар тэ энэртэ һайнаар хандадаг һэн гэжэ мүн лэ Геринг мэдэрнэ.

Германска зэбсэгтэ хүсэнүүдээр Чехословакиие булимтаран абалга юрдөө юушье ойлгоогүй байтар болошоһон юм, Германи хадаа Чехословакиин талаһаа гаража болохо элдэб „мэхэ гохоһоо" зүб лэ бээ хамгаалагша» һэн гэжэ Геринг этигэл найдамжа харуулхаар оролдоно.

Германско-польско харилсаан тушаа мэдүүлхэдэө, Гитлерэй даалгабараар Польшодо холо ерэдэг а тэндэ ямаршье асуудалаар Пилсудский, Рыдз-Смиглы, Бек гэгшэдтэй хэлсээнүүдые ябуулагша һэм гэжэ Геринг хэлнэ. Польско толгойлогшонорые бээдээ эрьюулхэ ябадалаа Геринг хадаа Польшые Германи ба Советскэ Союз хоёрой хоорондохо хана болгон байгуулха хүсэлэнгөөр тайлбарилна. Польско правительствые бэе тээшээ татаһын тула гитлеровецүүд Данциг ба польско коридор тушаа асуудал табяагүй юм. «Эдэ асуудалые бэелүүлжэ болохо үе болтор энээн тухай үгэ гаргахагүй», — гэжэ фюрер намда хэлээ һэн гэжэ Геринг мэдүүлнэ. Үмөөрэгшын асуудалда харюусан, үшөө 1939 оной үбэл Гитлер Францида добтолон орохоёр забдаа һэн гэжэ Геринг мэдүүлнэ. Энээндэ байгааланиин байдал һаад болоһон байна, юундэб гэхэдэ германска командовани Мажиногой линиие авиациин туһаламжагүйгөөр добтолхоһоо зүрхэсэһэн байгаа.

Польша тухай асуудалда дахин бусажа ерэхэдээ, Польшын баруун областьнуудые германизацилха онсо эрхые Гиммлертэ үгэлэн приказ доро Гитлертэй хамга гараа табяа һэм гэжэ Геринг харуулна. «Би энэ асуудалда ехэл анхаралтайгаар хандадаг байгааб, юундэб гэхэдэ энэ хадаа минии үзэлдэ ба һанал бодолдо таарамжатай һэн. Эдэ областьнууд Германида бусаагдаха ёһотой байгаа һэн», — гэжэ гэмнэгдэгшэ хэлэнэ.

Европын бүхы оронуудһаа, тэдэнэй тоодо Польшоһоо, Герингын агентнуудаар хулгайлагдаһан уранһайханай үнэтэ баялигууд тушаа хэлэхэдээ, намайе тонуулшан гэжэ тоолохоло «буруу байха байна», юундэб гэхэдэ би ходоодоо „искусствые тон лэ ехээр сэгнэдэг" һэм гэжэ Геринг тээрэһэндэ адляар мэдүүлнэ. Тэрэнэй Квислингтэй барисаатай байһан тухай үмөөрэгшын асуудалда харюусан, Квислинг намһаа өөрынгөө эмхи-зүр аание гэхэ гү, али Норвегидэхи гитлеровскэ „табадахи колониин" һандаралгын хүдэлмэриие финансировалха мүнгэ эрээ һэн гэжэ Геринг харуулна.

Үнэнтэ хэрэгтэй танилсаһан хойноо Квислингые финансировалха гэжэ Геринг шиидэһэн байгаа.

«Норвежскэ операци» гэжэ тэрэнэй нэрлэһэн Норвегиие германска сэрэгүүдээр эзэмдэлгые би хүсэдөөр һайшаадаб гэжэ Геринг эшэргүйгөөр мэдүүлнэ.

Герингһээ асуулта хэлгэ мартын 15-ай заседани болтор хойшолуулагдаба.

Мартын 15-ай үглөөнэй заседани

НЮРНБЕРГ, мартын 15. (ТАСС). Трибуналай мартын 15-ай үглөөнэй заседани дээрэ сүүдлүүлэгшэ Герингһээ тэрэнэй үмөөрэгшэ Штамер асуулта хэжэ үргэлжэлэ э. Сүүдлэгдэгшэ болбол өөрынгөө бүхы мэдүүлгэнүүд дотор тэрэнэй гэмтэ ябадалнуудые элирхэйлэн арууһан материалнуудые тоорон гаража, элдэб олон гитлеровскэ гэмтэ шанартаа хэмжэжэ ябуулганууудай „эрхэтэй" ба „хуулитай" бай аниие тодоохо гэжэ оролдон хэлэхэһээ гадна, энэ тэрэ хэмжээ-ябуулганууд тэрэнэй, Герингын хүсэлөө галуур ябуулагдажа байгаа юм гэжэ мэдүүлнэ.

Өөрынгөө мэдүүлгэ үүдые сэашань үргэлжэлүүлэн, сүүдлүүлэгшэ Геринг болбол немецкэ эзэмдэгшэдэй зүгһөө хэгдэһэн хүнэй ёһондо эсэргүү, зохид болон гэмтэ ябадалнуудые дайнай үе соо гараһан хапра гамгүй ябадалаар сагааруулхын оролдлого гаргана.

Адвокат Штамер болбол сүүдлүүлэгшэ Геринииие тэрээндэ аягүй энэ зүйлһөө зайлуулһан байна. Немецкэ эзэмдэгшэдэй засаг Францин хүдөө ажахын талаар ямар политика бэелүүлһэн байгааб гэжэ Штамер тэрээнһээ асууна.

Сүүдлүүлэгшэ Герингын харюу дээрэ хадаа немецүүд болбол францин хүдөө ажахые бэхижүүлхэ ба ургасые дээшэлүүлхын гансахан зорилготойгоор Францида сүмэрэн добтолжо ороһон шэнги болоно.

Теэд немецүүд хадаа Францин хүдөө ажахые гоёлтогүй муухагаар дээрмэдэн тоножо бэ һүйдхэн һа даражажа байһаниинь хэндэшье мэдээтэй болбашье, Францин хүдөө ажахы тухай табигдаһан асуудалда иимээр харюусаад, сүүдлүүлэгшэ Геринг болбол немецкэ эзэмдэгшэдэй Луврые тоноһон тушаа мэдүүгэнүүдээ хэжэ ороно.

Герингын өөрөө өөрыгөө нэрлэһэнэй ёһоор, энэ «Шунал ехэтэ коллекционерэй» саашанхи мэдүүлгэ дээрэһээ хара хада, уранһайханай зүйлнүүдые тоноход талаараа тэрэ болбол баһа нүгөө «шунал ехэтэ коллекционер» ба тонуулшэ Гитлертэй дайралдадаг байһаниинь элирнэ.

Тонуул дээрмын аашата муухай ябадал хэжэ байхадаашье зэргэ ёһолол шүтэжэ Геринг болбол Гитлерэй зүбшөөлгүйгөөр буляан абаһан үнэтэ зүйлнүүдэйгээ өөрынгөө хубиие гэртээ эльгээхые зүрхэлдэггүй байһан байна „Фюрер болбол минии асархаяа түхеэрэжэ байһан уранһайханай зүйлнүүдэй фотографинуудышье өөрөө хараһайб гэжэ хүсэдэг байгаа,—гэжэ Геринг мэдүүлнэ.—Ехэнхидээ фюрер болбол өөрынгөө эрхые ашаглажа, өөрынгөө музей соо байлгаха юм байна гэжэ һанаһан зүйлнүүдээ тэрээн сооһоо шэлэжэ абадаг байгаа, харин би уранһайханай эдэ зүйлнүүдые ... гэһэн һанал хүсэлөө ... болгошо һэм»,—гэжэ Геринг ... дэ зал соо энеэлдэн гарана.

Ямар шалтагаанаар Геринг Франци дээрэхи хара... централизовалха гэһэн ... ковник Фелькерстэ үгэһэн ... гэжэ үглөөнэй заседани дээрэ үмөөрэгшэд сүүдлүүлэгшэ һүүлшын асуудал табихада ... болбол сэрэгэй зорилгото... хэрэгтэй болоһон зүйлнүү... абахын түлөө ямаршье ар... хэхэдээ зуг татагшагүйһэн ... ригүйгөөр харюусаһан байна.

Теэд Герингын мэдүүл... харахада, тэрэ болбол ... маан дээрэ гитлеровскэ ... шэдэй лагерь соохи бусад ... ушардаг байһаниинь эли ...

Мартын 15-ай үдэшын заседани

НЮРНБЕРГ, мартын 15. (ТАСС). Трибуналай мартын 15-ай үдэшын заседани болбол Германиин Югославида добтолһон шалтагаанай тухай гэмнэгдэгшэ Герингһээ Штамер гэгшэ асуулта хэжэ нээбэ.

Балкануудта добтолһон шалтагаануудай тухай мэдүүлгэ үгэхэлөө Геринг болбол германофильскэ Цветковичын правительствые һэлгэжэ, Симовичын правительство ерээ һэн гэжэ Югославида добтолһон ябадалые аршална.

Гитлеровскэ правительство болбол Югославиин эсэргүүсэлые нэгэ сохилтоор бута сохихо гэжэ шиидхэбэрилһэн байна гэжэ Геринг мэдүүлбэ.

Гитлерэй Россида эсэргүү дайн хэхэнь шухала гэжэ тоолоһониие Геринг хэдыдэ анха түрүүн мэдээб гэһэн үмөөрэгшын асуудалда гэмнэгдэгшэ харюусахадаа: би зарим нэгэн байдалай ушарбал Росситай конфликтда орохоб гэһэн Гитлерэй һаналые 1940 оной намарай һүүлдэ Берхтесгаденда мэдээ һэм гэбэ.

Советскэ Союзда Гитлеровскэ Германиин добтолһон тухай тогтожо хэлэхэдээ, Гитлер хадаа энэ добтолгоороо Советскэ арминуудые бута сохёод, һүүлэрынь эхалхэ ёһотой байһан Англида эсэргүү, ба тэрэшэлэн США-да эсэргүү дай хэхын тула өөрөө ашагтай байдалые бэлэдхэхэ гэһэн юм гэжэ Геринг батална.

«Барбароссой» түсэб бэлэдхэлгэдэ хабаадалсаһан тухайнь үмөөрэгшын асуухада, Геринг харюусахадаа, түрүүшын үедэ тэрэнэй хабаадалсалга болбол агаарай сэрэгэй хүсэнүүдтэ директивэ үгэхэ ябадалаар хизаарлагдадаг байгаа һэн гэбэ. Тэрэ хадаа СССР-эй агаарай сэрэгэй хүсые нэгэ сохилтоор үгы хэхэ тиимэ агаарай сэрэгэй хүсэнүүдые бэлэдхэхэ тухай приказ үгэһэн байгаа. Тэрээнтэй хамта «Барбароссой» түсэб эн экономическа талыень бэлэдхэхэ ябадалда хүдэ мэрилһэн байна. Тэрэ хадаа экономическа сүүдалнууд й талаар тус хай штаб байгуулжа, энэ хэрэгтэ экспортнуудые татаха, тэдэнэртэе Советскэ Союзай экономикые ашаглаха түсэб зохёохо гэжэ зааһан байна. Энэ түсэб хадаа «ногоон хабтаһан» гэжэ нэрээр эли гараһан байна. Геринг болбол Советскэ Союзай эзэмдэгдэһэн территоринуудай ресурсаар гансал германскэ сэрэгэй ажаүйлэдбэриие бү... зүйлөөр хангаха гэжэ хара... жэ мэдэрһэншье һаа, тэрэ... хабтаһан» болбол «юэл ко... зорилгонуудтай» байһан ... римталхые Геринг оро доно.

Үмөөрэгшын табиһан ас... харюу үгэжэ үргэлжэлхэдээ, ... арми хадаа эзэмлэһэн терр... байхадаа «эбарагша арми» байһан байна, немецкэ зас... гансал гүрэнэй зөөрие ху... гээр Геринг дурат й мэдүүл... ринг тэрэ дороо немецкэ ... офицернүүд болбол арһа, ду... һа ба бусад гэрэй зүйлнүү... даг байгаа, теэд тэдэнэр... зүбшөөрэл гү, али приказ ... гэбэ. Геринг болбол түүхэтэ ... гүүдые һандаргааһан тухай ... нуудта тиимэрхүүгээр лэ ...

Геринг болбол концлагерь... һан тухай ба хаалтада бай... зар доро «ФАУ-1» ба «ФАУ-2» снарядуудые бүтээлгэдэ хүд... баалаһан тухай мэдэхэ һэм... шадаа хэлэнэ. Эндэ ямаршье... харанагүйб гэжэ тэрэ хэлэбэ.

Геринг болбол плендэ абт... гэйхидые га сал газар дор... зав дуута бэшэ, мүн зенит... риндэ хүдэлмэринүүлхыень ... һэнөө тиимэл һэн эргүй өөр... Геринг болбол германскэ ... лиие гадаадын хэдэн милли... нуудаар ханг һэн Заукель ... сэ шадалые магтана.

Герингын экономическа хэм... ганууд болбол Гаагска ... принципүүдтэй харша болов... һэн үмөөрэгшын асуудалда, ... пэ «үгы» гэжэ эрщээр харю... дэ доро Гаагска конвенци ... нэй харахада ехэл хуушарһан ... нэй ажал ябуулгые энэ конв... голоор сэ нэ кэ юрдөөшье ... эжэ нэмэбэ. Хүдэлмэриин хү... шалга болбол экономическа ... орын хубинь ба дайлалдаһан ... дай хоорондо ябуулагдадаг ... эрэ түлоно. Тэрэнэй һанал... элэ болбол дайн ябуулха зар... ерэдүйн бүхы конвенцинүүд... гагдаха ёһотой хуулита хэм... лоно.

Дунда һургуули дүүргэхэ һурагшадай эрдэмые дээшэлүүлхэ

*

А. ДУРИНОВ, багшанарай мэргэжэлые дээшэлүүлхэ институдай директорэй орлогшо, доцент

* *

Үнгэрэгшэ 1944—45 оной һуралсалай жэлдэ, манай республикын эхин, долоон жэлэй ба дунда һургуулинууд һуралсалайнгаа хүдэлмэри нэгэ бага һайжаруулжа шадаа. Энэ хэрэгтэ, правительствын шиидхэбэреэр болбосоролой аттестат абаха экзаменуудые бии болгоһон ябадал туһа болоһо үгэһэниинь элитэ.

Зүгөөр үнгэрэгшэ һуралсалай жэлэй дүнгүүд хадаа, республикын долоон жэлэй хэдэн олон һургуулинуудта һуралсалай ба хүмүүжүүлгын хүдэлмэриин муугаар табигдаһаниие харуулна. Үнгэрэгшэ һуралсалай жэлдэ долоон жэлэй ба дунда һургуулинуудай 7-дохи классуудые 2.103 һурагшад дүүргэхэ ёһотой байһан аад, зүгөөр оройдоо 1653 һурагшад экзаменда хабаадуулагдаһан ба зүбхэн 996 һурагшад дүүргэжэ гараһан ябадал энээндэ гүйсэд баримта боложо үгэнэ.

1944—45 оной һуралсалай жэлдэ 7-дохи классуудые дүүргээд, педучилищэ, театрально хүгжэмтэ училища, фельдшерскэ-акушерскэ һургуули гэхэ зэргын тусхай һургуулинуудта ороһон һурагшадай эрдэм мэргэжэлэй шанар программна эрилтые хангаагүй байгаа. Эдэ һургуулинуудта 7-дохи классуудые дүүргэһэн 157 һурагшадһаа мэдүүлгэнүүд ороһон байха юм. Экзамен барижа, ород хэлээр диктант бэшэһэн 150 һурагшанарһаа эрхим ба һайн сэгнэлтэ зүбхэн лэ 26 хүн, хангалтатай сэгнэлтэ — 69 хүн ба муу, бүри муу сэгнэлтэ 62 хүн абаһан байна. Театрально-хүгжэмтэ училищида экзамен бариһан 43 һурагшанарай 19 хүниинь изложени бэшэх еэ арсаад, һургуулидаа иимэ түрэлтэй хүдэлмэри хэдэггүй байгаабди гэжэ мэдүүлһэн байха юм.

Окино-Ключевскэ, Иволгын, Заиграйн, Суулгын, Түнхэнэй, Ноёхоной, Дунда-Бүхэнэй долоон жэлэй ба дунда һургуулинуудай 7-дохи классуудые дүүргэһэн һурагшанар «ө» үзэг зүбөөр хэрэглэжэ, эг тэмдэг зүбөөр табиха ябадалые ойлгожо огто шадаагүй. Хэлэхэдээ тон мохоо, үгөөр үгытэй, тиимэһээ „ну", „однако", „так", «значит», «вот», „это" гэхэ зэргэ үгэнүүдые хэтэрхэй олоор хэрэглэдэг ушарнууд үзэгдэдэг байгаа.

Илангаяа, Бичурын, Мухаршэбэрэй, Сэлэнгын, Түнхэнэй аймагуудай һурагшанар үгэ хэлэлгэдэ муугаар һураһан, үгэнүүдые хазагайруулдаг гэбэл, 7-дохи класс дүүргэгшэдынь грамматическа зүб харюу үгэжэ шадахагүй ба мэдүүлэлэй разбор тон системэгүйгөөр хэдэг байба. Аршаанай, Подлапатинска, Ильинскэ, Шергинскэ долоон жэлэй һургуулинуудай дүүргэлтын классай һурагшанар ород хэлээр тон һула бэлэдхэлтэй байһанаа харуулаа. Илангаяа зарим бурят-монгол һургуулинуудта ород хэлэ ба мүн тэрэшэлэн бурят-монгол хэлэ заалга, мүн һурагшанарай бэлэдхэл тон һула байна.

Һургуулида оролгын экзаменуудай дүнгүүд мүн лэ 7-дохи классай һурагшанарай математикаар тон хангалтагүй бэлэдхэлтэй байһаниие харуулна. Улан-Удын педучилищида ороһон 29 һурагшанарай зүбхэн 9 хүниинь арифметикын задача зүбөөр бодоһон байна. Илангаяа Суулгын, Түнхэнэй долоон жэлэй һургуулинуудай һурагшанар алгебраар ехэ һула мэдэрэлтэй ба мүн геометреэр бүри доро байба.

Бээ даагаад ном дэбтэр уншажа эрдэмээ дээшэлүүлхэ хүдэлмэри долоодохи класс дүүргэгшэдэй олонхинь хэжэ шаданагүй. Ехэ бэрхэшээлые дабахаһаа байтагай, тон багаханууд һаад түбэг ушахадань тэдэниие нэтэрүүгээр ба зоригто гоор дабажа гараха шанар һурагшадта хүмүүжүүлэгдээгүй байһаниие тэмдэглэхэ шухала болоно.

1944—45 оной һуралсалай жэлдэ дунда һургуули дүүргээд, болбосоролой аттестатта экзамен баригшадай эрдэм мэргэжэлэй хэмжээ мүн лэ һайн бэшэ байха юм. Үнгэрэгшэ жэлдэ болбосоролой аттестат абаһан 191 һурагшанарһаа нэгэнииншье мүнгэн гү, али алтан медальда хүртөөгүй бэлэй. Энэ хадаа гэнэтын ушар бэшэ. Юуб гэхэдэ, үнгэрэгшэ һуралсалай жэлэй һүүлдэ тоологдожо байһан 266 һурагшанарһаа, зүбхэн 247 хүниинь болбосоролой аттестатай экзамен барилгада хабаадуулагдаһан байгаа. Эдэнһээ ород литературааар—40 хүн, бэшэ предмедүүдээр 16 хүн экзамен барижа унаһан байха юм.

Дунда һургуули дүүргэгшэдэй олонхинь өөрынгөө һанамжые эли тодоор хэлэжэ ба мүн сааһан дээрэ гүрим шалан бэшэжэ шадахагүй байгаа һэн. Һурагшадай тон үсөөхэниинь өөһэдынгөө дуратай темээр зохёол бэшэһэн байха юм. Тэрээн соогоо юумын онсо шэнжэ шарайе эли тодоор ба уранаар харуулжа шададаггүй байһаниинь һурагшанарай литературна хүгжэлтын муу байһан дээрэһээ болоно. Хэдэн олон зохёол соонь грамматическа ба синтаксическа алдуунууд олон байба. Һурагшанарай литература мэдэхэ ябадалай гүйсэд һайн бэшэ байһаниие далдалха гэжэ зарим һургагшанар һурагшанарта литератураар үлүү дээгүүр сэгнэлтэ үгэдэг байгаа. Иимэ ябадал Загастайн, Үнэгэтэйн ба Заиграйн дунда һургуулинуудта үзэгдэһэн юм. Эдэ һургуулинуудай һурагшанарай бэшэгзохёол тон муу шанараарла илгаржа, тэдэнэй литературна ном дэбтэр уншаха ябадалай яаха аргагүй һула байһаниие харуулаа. Жэшээлхэдэ, Загастайн дунда һургуулиин һурагша Ц. Д. гэгшын зохёол соо „счасливые", „велоспедист", „день удался удачный" гэхэ зэргын алдуунууд үзэгдэһэн байха юм. Иимэ граммотна бэшэ зохёолдо „5" сэгнэлтэ үгэжэ авторыень алтан медаляар шагнахын зуурдалга хэһэниинь гайхалтай.

Баргажанай, Загастайн, Богдаринска, Хэжэнгын, Мухаршэбэрэй, Петропавловска ба бусад дунда һургуулинуудые 1945 ондо дүүргэһэн, 32 һурагшанар тэрэ оной намар Бурят-Монголой пединститутта мэдүүлгэ барижа, экзамен дээрэ ород хэлээр, математика ба физикээр тон муу бэлэдхэлтэй байһанаа харуулаа.

Институдта оролго дээрэ бэшэһэн зохёолнууд соонь орфографическашье, мүн найруулгын талааршье алдуунууд олон байба.

Тиимэһээ 1945—46 оной һуралсалай жэлэй түрүүшын хахадай эсэстэ, хэгдэһэн шалгалта дээрэһээ пединститутта үнгэрэгшэ намар ороһон 32 һурагшадай 13 хүниинь ород хэлээр ба бусад тусхай предмедүүдээр хангалтагүйгөөр һуража байна.

Историёор болбосоролой аттестадта экзамен барилгын дүнгүүд хадаа зарим һургагшанарай һурагшанарта эрилтээ эрид дээшэлүүлхэтээ хамта, мүн һуралсалай шанарые нилээд дээшэлүүлжэ шадаһаниие харуулба. Историёор экзамен барихадаа үсөөн һурагшад муу сэгнэлтэ абаһан байгаа. Экзамен барилга истори үзэлгээр һайн талануудые харуулхатай хамта мүн тон ехэнүүд дутуу дундануудые элирүүлбэ. Дунда һургуули дүүргэгшэд историческа тодорхой фактнуудые мэдэжэ байгаад, тэрэнэй барилдуулан холбожо, тэрээн дээрэһээ тобшолол гаргажа, историческа закономерностьнуудые элирүүлжэ шадаагүй байһан ба мүн зарим историческа событинуудай удхашанарые ёһотой һайнаар ойлгоогүй байба. Жэшээлхэдэ; Кабанскын дунда һургуули дүүргэһэн нэгэ басаган 1905 оной революциин урда байһан зорилгонууд ба мүн энэ революциин дарагдаһанай шалтагаан тухай асуудалда харюу үгэжэ шадаагүй. Улан-Удын №3 һургуулиин 10-дахи классай һурагшанар дүүргэлгын экзамен дээрэ буржуазна декларациие, социалистическэ декларацитай худ ан һамарһан байна. Үнгэрхэдөө зарим һурагшанарынь „Коммунистическэ Манифест" соо большевигүүд тухай хэлэгдэһэн юм гэхэ зэргээр хөөрэһэн байгаа. Историческа терминүүдэй удхашанарые зарим һурагшанар һайнаар мэдэнэгүй. Жэшээлхэдэ, № 3 дунда һургуулиин 10-дахи классай нэгэ һурагша историёор асуудалда харюусахадаа „Реставрация", „кризис" гэхэ зэргын үгэнүүдэй удхашанарые тайлбарилжа шадаагүй. Улан-Удэ городой № 1 дунда һургуулиин 10-дахи классай зарим һурагшанар Хойто дайн байлдаан, Петрын ябуулһан экономическа политика ба гүрэнэй хүтэлбэриин реформо тухай хөөрэхэдөө, Петр I тухай Маркс, Энгельс, Ленин ба Сталинай хэлэһэн үгэнүүдые хэлэжэ үгэхэ тухай экзаменационно комиссиин члентүүдэй табиһан нэмэлтэ асуудалнуудта харюусажа шадаагүй. Мүн зарьманиинь „проект провел проект" «организовал организацию», «поднимается подьем», «назначил план», гэхэ зэргээр хэлэдэг байба. Экзаменууд болбол манай агуу ехэ эрдэмтэн, уранзураашад, композиторнуудай угай культурна баялиг болохо уран һайханай историческа литературануудые һурагшадай муугаар ... һанаяа харуулаа. Эдэ бүгэдэ ... публикын дунда һургуулинууд... гэжэ гарагшадай культурна ... гээгдэжэ байһаниие элирүүл...

Дунда һургуулинуудай дү... классай һурагшанарай ариф... ба мүн алгебраическа задача... бөөр ба түргэнөөр бодохо ... далтай боложо шадаагүй бай...

Республикын дээдэ һург... орогшодой али нэгэниинь ... химээр олоһон эрдэм мэрг... рэглэжэ шададаггүй ушарну... дэг байна. Дунда һургуулин... зикэ ба хими заалгын гол ... дануд гэхэдэ—кабинет соо... приборнуудые практическа ... дые үнгэргэхэ хэрэгтэ хадаа ... һургшанарай хэрэглэдэггүй ба... дал болоно. Зэдын аймагай ... лозска дунда һургуулиин нэг... пэнгэн зүйлэй бусалха туһа... да харюу үгэхэдөө „шэнгэн ... ехээр урал гарадаг боло... бусалжа эхилнэ"—гэжэ та... байха юм.

Эдэ фактнууд юу харуул... дунда һургуулиин һурагша... дэ хэдэн олон ехэнүүд дутуу ... дэг, һуралсалай предмеүү... да ёһо тэдыгээр хандажа ба... бии байна.

Зарим һургуулинууд һура... госодо үндэр процент хару... хахын хүсэлөөр хорото при... хо нюдэ далдалха ябадалые ... хёогүй, энэнь хадаа, һурал... турша соо һурагшанарай ... риин үрые далдалха халхаб... үгэдэг байна.

(Үргэлжэлэлынь хойно гараха).

Харюусалгата редакторай орлогшо Д. ЛУБС...

РЕДАКЦИ ба ХЭБЛЭХЭ ГАЗАРАЙ АДРЕС: г. Улан-Удэ; ул. Ленина 35. (ТЕЛЕГРАФНА АДРЕС: Улан-Удэ Үнэн) ТЕЛЕФОНУУД: ответ. редактора—23, АТС—1-80; зам. редактора—7-80; ответ. секретаря—3-23; отделов: партийной ... и промышленности—7.89; сельского хозяйства—6-03; писем и переводов—6-03 зв.). об'явлений 2-64 (2 зв.).

Н—00573. Типография Государственного газетного издательства при СНК БМАССР. Тираж ...